Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 20 (368)
Sîmbătă,
17 mai 1969
8 pagini — 1 leu

Anul XXV și literatura

E firesc să ne îndreptăm spre cărțile noastre de literatură apărute în ultimii douăzeci și cinci de ani și să ne întrebăm asupra lor.

Literatura unui sfert de veac, deci, — un timp în care o valoare sau alta se poate cerne și-și poate verifica durabilitatea — și ne întrebăm care sînt acele cărți contemporane care au rămas și s-au impus opiniei publice, în ce a constat și constă substanța și originalitatea lor, prin ce manifestă ele acel spirit de continuitate cu direcțiile majore artistice anterioare, prin ce au putut ele să fie noi și tulburătoare, proprii timpului actual, pentru a supraviețui, în ce fel au știut să poarte în esența lor acea responsabilitate socială de adîncime, cuvenită artei durabile și adevărate. Credem că avem un mare prilej în acest an — „Anul XXV", cum îl numim cu toții, cu gravitatea conștiinței de destin istoric — de a ne întreba și medita cu maximum de rigoare asupra destinului literaturii din acest răstimp, implicit asupra destinului nostru de scriitori și a rostului nostru specific cetățenesc. Nu putem gîndi și examina fenomenul literar desfăcîndu-l arbitrar din contextul cultural, nu-l putem aprecia fără o înțelegere filozofică a condiției social-istorice cu totul noi a celor douăzeci și cinci de ani, deosebite și pentru creația de valori spirituale. În discutarea sfertului de veac literar care ne aparține, de care sîntem responsabili nu numai pentru azi — fără îndoială că rolul criticilor și istoricilor literari este de prim ordin și o dezbatere amplă este mai mult decît utilă. Editurile ar fi avut posibilitatea unor contribuții de preț, prin tipărirea unor studii analitice și de sinteză asupra literaturii noastre din acest ultim sfert de veac, prin publicarea unor antologii literare — proză, poezie, eseu etc. — întocmite cu ascuțit simț privind selectarea celor mai valoroase și mai durabile texte — putem nota, de altfel, cîteva apariții în acest sens, dar le-am fi dorit mai numeroase, mai cuprinzătoare și mai diversificate, sistematic gîndite și lansate. De asemenea, institutele de specialitate ar fi putut da contribuția lor la examinarea fenomenului literar contemporan prin întocmirea unor bibliografii complete, atît de necesare studiilor de specialitate, atît de necesare în cuprinderea și înțelegerea desfășurării activității de carte, a momentelor distincte din interiorul istoriei literare actuale, a mișcării publicațiilor literare și a conținutului lor atît de semnificativ privind tablourile de autori și producția lor din acest răstimp. Bineînțeles că o contribuție imediată și eficace pot aduce revistele și lor le revine acum rostul de a iniția dezbaterile critice de adîncime de care am amintit. Dezbaterile pot fi pe cît de tentante pe atît de fructuoase — dovadă recentele discuții, deși limitate, deschise de unele reviste — și ele se pot înscrie printre cele mai bune cîștiguri ale vieții literare, ale climatului scriitoricesc. Problemele sînt de interes acut, să citățm necesitatea unei discuții de sinteză asupra **prozei**, care sînt cărțile de proză care au rezistat, oare nu acelea care s-au îndreptat spre teme fundamentale și unde formula literară a fost o problemă de substanță? Dar **poezia?** Care au fost momentele ei, care sînt expresiile ei de originalitate, ce „biografii lirice" sînt mai grăitoare pentru istoria literară actuală? Putem trece sub tăcere eșecurile și implicațiile lor privind destinul dezvoltării literaturii noastre? Dar **critica?** Putem vorbi despre sisteme sau moduri critice originale, consecvente, în activitatea unui critic sau altul de azi? În ce stadiu se află evoluția studiilor de estetică marxistă, care este ponderea și difuziunea lor în abordarea fenomenului literar? Cum s-a desfășurat și se desfășoară actele de cultură contemporană privind editarea seriilor complete de opere fundamentale ale literaturii române clasice și dintre cele două războaie, care a fost și este legătura de esență a acestor acte de cultură cu problemele mari, cardinale, de instruire și educație a omului de azi, a celor mai tinere generații?

Am enumerat numai cîteva întrebări sumare, dar care trimit la o seamă de probleme dintre cele mai serioase și mai pline de interes ale activității spirituale din ultimii douăzeci și cinci de ani. Probleme la a căror dezbatere sînt chemați deopotrivă poeții, prozatorii, criticii, istoricii literari, editorii. Revistele literare au prilejul în acest an să ofere acele „pagini deschise" — atît de căutate — unor astfel de dezbateri unde poate străluci opinia, pregătirea și responsabilitatea scriitoricească temeinică.

LUCEAFĂRUL

MIHAI GHEORGHE — „SCHIȚĂ PENTRU CERAMICĂ"

INEDIT

zlătarii

Pe drumul lung la-ntors din tîrg în sat
Căruțele în șir s-au adunat.
Șapte la număr veneau acasă goale
Vînduseră ciubere, donițe și oale
Și se-ntorceau la pas
Din cînd în cînd cu cîte un popas.
De la fîntîna de-adăpare
În arșița fierbinte treceau ca prin cuptoare.
Cai și inși
Osteniți și aprinși.
Însă pe unde se-ntredeseau stejarii
Li s-au ivit în pîndă, la-ntoarcere zlătarii,
Țigani înnalți cu plete
Porniți la jafuri cu mulieri și fete.
Că îi știau că vin cu punga plină.
Se desfăcuse ziua de lumină.

Căruțele mergeau de-acum răzlețe
Se destrămase rîndul
Și caii-nnaintau mai mult cu gîndul.
Și ei speriați că nu e cin' să-i mîne
Mergeau tîrîș cu hamuri și cu frîne
Și zăpăciți cu toții, dragă,
Simțeau că n-au ce să mai tragă.
Cătînd anapoda să înțeleagă
Însă deșteptați își aduceau aminte
Cum că șoseaua merge înnainte.

Dar ce să vezi, intrînd convoiu-n sat,
Toți negustorii aveau gîtlejul retezat.
Și sînge în căruță, numai sînge
C-aveau găleți a strînge.

Făptașii prinși se vaietă la închisoare
Că le-a bătut ciolanele cu fiare.
Și cîte unul șchiopătînd nebun
Cere foiță și tutun.
De la ciocan scînteia i-a găurit vederea,
Tutunul și foița le-aduce joi muierea.
Și-un pumn de lei pentru bacșiș
De dat pe furiș.
Căci privitor la cîte un judecător,
Zlătarii au deoparte tacîmuri și covoare
Furate ziua la nămiaza-mare.
Și la mai-mari, cu voia dumitale,
Napoleoni și giuvaericale.
Că magistratul, uns mai înțelege,
Că mai închide ochii peste fapt și lege.
Că omul, de! în temniță nu-i vită,
Și viața lui se cade îndulcită.
Tîlharul ține să se știe
Că el e om de omenie.

Tudor ARGHEZI

1965—1966
Din **Flori de mucigai**

Însemnări de atelier

Lansare și fixare

Se întîmplă ca asupra unor lucruri să meditezi îndelung, revenind adeseori la ele și totuși să nu poți cristaliza în cuvinte ce gîndești. E cu putință ca totul să se datoreze oralității firești, curente, legate de asemenea subiecte. Ai senzația că într-un dialog cu prietenii ai reușit să exprimi cuprinzător totul. Abia cînd încerci să pui pe hîrtie frazele despre care credeai că se cereau doar scrise, îți dai seama că, în realitate, te ajutaseși cu gesturi și perifraze, îngăduite oral — ba chiar înțelese — dar care nu pot trece pragul scrisului.

Am reușit să le comunic colegilor mei, relativ curgător, gîndurile mele despre ceea ce s-ar putea numi **lansare și fixare.** Cred în continuare că o discuție cu mai mulți participanți în pagini de revistă ar fi utilă pentru că fenomenul pe care încerc să-l definesc merită să ne rețină atenția. Despre ce e vorba?

Printre alte etape din evoluția unui scriitor (unul de valoare) două sînt ușor de numit: lansarea și fixarea. Pluralizînd, referindu-ne nu doar la un autor, ci la o promoție, vom observa și mai clar cît de verificabile sînt aceste două momente. Amîndouă sînt importante, dar raporturile dintre ele sînt destul de complicate. E limpede că nu poți evita etapa lansării ca să începi direct cu fixarea. În schimb lansarea e mai independentă, manifestînd tendința de a se lipsi de urmarea ei. Și acest fenomen e normal: astfel se cern valorile. Din o sută de tineri autori lansați într-un interval oarecare numai o parte merită să ajungă la etapa fixării în conștiința receptorilor de literatură.

Lansarea de scriitori e un gest natural, în ordinea firii, și, pentru un editor, o operație cu minimum de riscuri. În numărul (selecția inițială nu intră în discuție, ea asigurînd un anume barem valoric care este o componentă a lansării) celor propuși se vor găsi cu certitudine viitoarele confirmări. S-ar putea face o analogie cu admiterea la conservator: dintre admiși (pentru că îndeplinesc anumite condiții de selecție) doar o parte vor deveni mari muzicieni.

Fixarea este întrucîtva diferită. Ea se deosebește prin faptul esențial că este o operație de competență și de voință. Competența editorului și cea a criticului nu sînt echivalente. Iar act de voință este fixarea pentru că ea reprezintă, s-ar putea spune, o intervenție competentă, de horticultor în grădina literelor. Acesta e un teritoriu unde flori și buruieni cresc liber, la întîmplare, confundîndu-se în ochii celor neavizați. Criticul (critica) îl cercetează și alege, propune direcții, grupări, personalități, **fixîndu-le** prin intervenția sa.

O „repede ochire" asupra stărilor de lucruri literare la noi, acum, dezvăluie grava situație, raportul nefiresc dintre lansare și fixare. Editurile noastre lansează foarte mulți tineri autori — nu împărtășim părerea celor ce protestează împotriva mulțimii debuturilor, veleitarii, am mai spus-o, constituie un tribut necesar, impostura scoate în relief valoarea tocmai fiindcă o maimuțărește: mai mult, acele valori care se resimt de pe urma imitării în avalanșă nu sînt mari valori: opera lui Eminescu se degajează intactă din cele trei-patru decenii de nefericiți „eminescieni". Dar după ce au fost aduși pe lumea literară, ce se întîmplă cu debutanții editoriali? Cei mai mulți trec — adesea pe nedrept — neobservați. De multe ori hazardul face ca unuia să i se dedice o recenzie. O critică a debuturilor este neapărat necesară și ea se cuvine să fie practicată permanent, cu toată grija.

Astfel intrăm în domeniul fixării. Fără voia noastră ajungem să constatăm caracterul sporadic, întîmplător, neconstructiv și fără perspective pe care-l are o mare parte a criticii noastre literare. Efortul de a opera în grădina literelor este minim, plantele prețioase și buruienile stau într-o dulce îmbrînceală, superficial și periodic atinse de brațul obosit al competenței.

O obiecție posibilă: poate că nu e momentul, nu sînt coapte valorile. Este ușor de înlăturat pentru că activitatea de fixare a valorilor literare se cere a fi continuă, nu pe prilejuri, în campanii și, în al doilea rînd, nu de obiectul cercetării ne putem plînge. Atîtea și atîtea cărți de critică așteaptă să fie scrise: marii noștri scriitori în viață (despre situația istoriei literare s-a vorbit și încă nu îndeajuns) merită, dacă nu cîte o monografie fiecare, în orice caz lucrări în care munca lor de un destin să fie cercetată și judecată. Poeții, prozatorii, dramaturgii aflați în plină și rodnică maturitate au ajuns la împlinirea de acum parcurgînd trasee interesante, demne de luminat. Fenomenul literaturii celor tineri și foarte tineri este, de asemenea, un cîmp pasionant de studiu: cîte direcții și individualități precizate!

Cu excepții ușor de identificat se face o critică mărunță, fără dorința de a influența mișcarea literară. Cronicarii dau buzna peste unul sau altul din autori (deobicei la apariția unei cărți) îl amețesc cu comentarii și apoi îl uită pînă la viitorul volum. Prea mulți cronicari și recenzenți și prea puțini critici cu o viziune de ansamblu.

E nevoie de generozitatea riscului în unele cazuri. Tudor Vianu a scris o carte despre Ion Barbu cînd acesta nu trecuse cu mult de treizeci de ani. N-ar fi oare justificat un asemenea act critic aplicat la opera unui poet ca Nichita Stănescu, autor cu totul de excepție, a cărui creație și-a început de curînd și marșul internațional? Dar despre deosebiții prozatori din generația lui Fănuș Neagu și Nicolae Breban?

Literaturile mari europene știu să-și fixeze din mers valorile. „Noul val" este un exemplu recent de însoțire critică a unui fenomen literar, luat aproape din fașă. Și orice opinie vom avea asupra realizărilor obținute e, oricum, de reținut mica distanță în timp ce le-a fost necesară criticilor pentru a-și spune cuvîntul. Nu poți aștepta mereu trecerea din viață a autorilor pentru a-i judeca, stingerea prin decenii a unei grupări literare pentru a o situa, așa cum par a fi de părere mulți critici de-ai noștri. Dacă Eugen Lovinescu ar fi procedat așa, ne putem întreba cum s-ar fi dezvoltat scriitorii din jurul „Sburătorului".

Există și impedimente de ordin editorial. Mai întîi, nu avem o știință a reeditărilor, componentă de bază a fixării valorilor. În al doilea rînd, se manifestă rezervă nelalocul ei în edituri față de sectorul critic. Și aici e nevoie de competență și curaj. Dacă un critic vine la editor și-i propune o carte despre Ion Alexandru acesta să nu-i răspundă, cu o prudență nejustificată, că e „prea tînăr". Cărți de critică mai multe, mai suple, în colecții de interes!

E și o datorie față de cititori, o mare datorie. Ei, în primul rînd, resimt necesitatea actului critic cu ajutorul căruia să se orienteze printre cărți, spre valorile fixate sau pe cale de a se fixa.

Ilie CONSTANTIN

CRONICA LITERARĂ

al. piru

PANORAMA DECENIULUI LITERAR ROMÂNESC 1940-1950

Prima panoramă privind literatura română actuală și purtînd chiar acest titlu **Panorama deceniului literar românesc 1940—1950** o dă Alexandru Piru, deși lucrări asemănătoare au mai semnat și Ov. S. Crohmălniceanu: **Literatura română între cele două războaie mondiale** (volumul I) și D. Micu și N. Manolescu: **Literatura română de azi.**

Panorama deceniului literar este dictată de imperative speciale. Al. Piru are conștiința necesității scoaterii din anonimat a unei perioade vitregite de împrejurări. Între 1939 și 1949 s-a scris o literatură ignorată de critica literară din pricina războiului și a consecințelor lui. O cantitate însemnată de produse literare a fost trecută cu vederea, uneori nici pomenită de criticii preocupați de făurirea unei noi literaturi. Nedreptățile pe care perspectiva istoricului literar n-o poate admite. **Panorama deceniului literar românesc 1940—1950** este o subliniere a continuității literare. Al. Piru scrie această felie de istorie literară prelungind o acțiune de calificare și ierarhizare ce nu trebuia părăsită. **Istoria literaturii de la origini pînă în prezent** a lui G. Călinescu s-a oprit la anul 1940 și Al. Piru încearcă să continue masiva întreprindere. Gestul nu este o oarecare manie cronografică ci subordonarea la un program istoric literar în care recunoaștem datele călinesciene. După cum remarca și Al. Piru sintezele privind literatura contemporană iau în considerare literatura română de la date arbitrare. Sărindu-se cel puțin un deceniu de literatură foarte mulți autori și foarte multe opere par a se fi născut din nimic și literatura română de azi pare a nu fi avut legătură cu antecedentă, pentru că din lanțul referințelor lipsesc cîteva zale.

„Panorama" nu este o istorie literară propriu-zisă pentru că referă asupra unui fenomen literar în plină mișcare. Al. Piru a înțeles foarte bine că singura soluție a clarificărilor privind literatura de la 1939 încoace e formula panoramei pe care o aplică cu deplin succes și în cunoștință de cauză. Pentru ușurința tratării, materia este împărțită pe genuri: poeți, prozatori, dramaturgi, critici și eseiști și pe generații: vîrstnică, mijlocie, tînără. Mulți dintre cei pe care îi numea vîrstnici Al. Piru, nu mai sînt astăzi. Generația mijlocie este acum cea vîrstnică iar fosta generație tînără a devenit mijlocie, locul ei fiind luat de alta. Firestile mutații oferă totuși acestei panoramе și calitatea de istorie literară în cinda secționării pe felii.

Impresionantă e siguranța cu care procedează criticul, nu numai în aceste diviziări dar și în comentariul literaturii perioadei nu foarte simplă sub unghiul categorisirilor estetice. Sarcina criticului n-a fost deloc ușoară. De altfel el nici nu evită dificultățile și nu-și alege cea mai comodă cale ci se așează în prelungirea istoriei literare călinesciene. Tentativa sa nu are numai meritul de a sesiza un pămînt necunoscut ci de a înțelege că explorarea lui ar deschide o perspectivă literară nouă asupra momentului literar prezent. În consecință panorama își propune să se ocupe de literatură nu din perspectiva culturală ci din cea artistică făcînd disociații estetice și stabilind o ierarhie de valori. Scara de valori este ceea ce scoate producția literară din confuzia și **Panorama deceniului literar** își propune, firesc, să organizeze pe un criteriu intern, privilegiată literară a acelor ani. Gestul cu atît mai salutar cu cît scriitorii încadrați atunci în generația mijlocie sau tînără au scris în acea perioadă și cele mai importante opere ale lor (E. Camilar, R. Tudoran etc.). Alteori sînt salvați de uitare, autori de o singură carte fără o prodigioasă activitate literară ulterioară (Gheorghe Crutzescu). Multe reputații stabilite de critica deceniului 50—60 sînt neconfirmate de aprecierile lui Al. Piru asupra autorului în cauză. Din acest punct de vedere panorama prilejuiește o revelatoare confruntare a judecăților de valoare. Dintre poeții vîrstnici, asupra lui Ilmil Balzazar și Marcel Breslașu nu se trag concluzii favorabile. În schimb este pe drept și pe larg discutată poezia lui Mihai Beniuc și cea din **Cîntice țigănești** a lui M. R. Paraschivescu. Poezia Mariei Banuș este amendată pentru părăsirea sursei inițiale de lirism. Din generația tînără sînt remarcați Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Magda Isanos. Primele evoluții ale Veronicăi Porumbacu i se par superficii, iar ale Ninei Cassian, contradictorii. În general concluziile lui Al. Piru nu suportă discuții fiind probate prin citate și analize expresive și chiar dacă admitem neputința sau maturizarea pe care o aduce evoluția unui scriitor — cazul Nina Cassian de pildă —, multe din opiniile criticii de azi trebuie să se înscrie cu atenție spre aceste faze prime, bine fixate de critic, pentru a nu pierde perspectiva. Al. Piru are în analizele sale mai întotdeauna etalonul valorii în generația vîrstnică unde valorile sînt indiscutabile. La poezia de pe urmare, spre exemplu, Arghezi, Lucian Blaga, Ion Pillat, Al. Philippide etc.

Postura de prospector al unor valori ignorate este ilustrată mai ales în capitolul **Prozatorii**. Geo Bogza, Radu Tudoran, Eusebiu Camilar, Colla Sergiu, Mira Cretzianu, Olimpia Fălăuș-Boroianu sînt repropuși, unii dintre ei abia propuși, atenției noastre, în evaluarea criticului care recunoaște în Geo Bogza un remarcabil prozator poet, fără imitatori posibili, anticipînd **Cartea Oltului** și **Sfîrșitul lui Lucob Onisia**. Al. Piru repune în drepturile sale și pe Radu Tudoran, autor al unui unicat, romanul **Anotimpuri**, pe care a încercat să-l reia fără atîtea succes în prozele ulterioare. Eusebiu Camilar, considerat de mulți epigon, este analizat ca un scriitor cu merite proprii pentru **Cordun**, **Avizaha**, **Turmele**, intuindu-i-se nota de fantastic pe care atunci cînd nu și-a putut-o urma și-o pierde, ratînd ca în **Prăpădul Sobodei**. Ultimul din generația tînără este Marin **Preda**, **așezat** în filiera lui I. C. Vissarion, fișă de critică literară care prin însemnătatea **Intilnirii din pămînturi**, recunoscută și de Al. Piru, ar fi meritat să aibă o mai mare întindere. O dare de seamă completă e secțiunea dedicată **Teatrului** unde sînt analizate minuțios piesele lui Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Ion Luca. O menționare specială se face lui George Ciprian pentru „cea mai bună piesă a deceniului", **Capul de rățoi** pusă în relație cu **Ubu rege** de Alfred Jarry. **Criticii și eseiștii**, domeniu neevitat ca în **Literatura română de azi**, sînt: G. Călinescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Bazil Munteanu, Alice Voinescu, D. Caracostea, D. Popovici, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Petre Pandrea, V. G. Paleolog, Petru Comarnescu, Al. Dima, Mircea Eliade, Ion Biberi, Ovidiu Papadima, Ion Șahinteie, Ion Vitner, Alexandru Balaci, Silvian Iosifescu, Ovidiu Drimba, Dinu Stegărescu. O mai exactă opinie decît de obicei aflăm aici despre Tudor Vianu. Dreptate se face prin descoperea din uitare lui Bazil Munteanu și Petre Pandrea. Important pentru înțelegerea concepției critice a lui Al. Piru este masivul capitol închinat lui G. Călinescu și, prin contrast, cele acordate lui D. Caracostea și Dimitrie Popovici. Trebuie să remarcăm egala distanță de obiect a criticului cu atît mai mult cu cît în acest capitol se referă la confrații de breaslă.

Scriind o „panoramă" Al. Piru trebuia să împace informația cu judecata de valoare într-un stil rapid cu un cît mai mic coeficient de eroare. Uneori este aleasă o singură operă ca singura valoroasă sau caracteristică: cazul Damian Stănoiu. Alteori, cîteva fraze sintetice sînt întărite cu citate: de obicei pentru cei lipsiți de valoare. Scriitorii complicați dar interesanți pentru mișcarea literară ca Gherasim Luca sau D. Trost sînt tratați în capitole cuprinzătoare. Judecata de valoare e adesea continuată, subînțeleasă. Despre un roman al lui L. Pelin se spune că este reportaj, fel de a arăta un minus de valoare. Alteori, pentru o nuanță lipsă de vocație a unui critic arată și elogiază calități literare. Conținutul sînt rostite adesea indirect așa cum se și cade într-o carte de informație avizată care n-are în vedere selecția sau negația programatică. Consacrații și marii consacrați, în general „vîrstnicii", se bucură de excelente exegeze. Citățm în primul rînd pe cea dedicată lui Lucian Blaga, apoi pe aceea închinată lui Mihail Sadoveanu văzut în **Fratii Jderi** la o dimensiune homerică. G. Călinescu este cel care domină scena la critici. Pentru I. Teodoreanu și **Cezar Petrescu** se redemonstrează încădată, cu argumente oferite de superficialitatea literaturii lor mai recente, vitalul care l-a împiedicat de la mari împliniri. Nu lipsește numirea falselor reputații: Felix Aderca. Asupra literaturii intrate deja într-o depărtare istorică simțul de ierarhizare al lui Al. Piru funcționează aproape fără greș. Panorama sa în care își găsesc locul și autorii cîte unei singure cărți de versuri sau proză, adesea anodine, ne este, precizăm încădată, o catagrafie asortă de autori și cărți, ci o sigură situare și evaluare de valori făcută cu calm și egalitate de umcare. Nici atunci cînd ar fi avut motivele să descalifice dur, Al. Piru n-a părăsit ținuta inițială. Cărții i se poate observa doar diferența de temperatură, de stare de spirit cu care criticul se apropie, de exemplu, de Sadoveanu sau Călinescu. Arbitrariului monografiei despre Gherea a lui Felix Aderca, Al. Piru îi răspunde cu urbanitate, erorilor lui I. Vitner cu răceală obiectivă. Această detașare de o materie care încă n-a intrat definitiv în istorie, această perspectivă, sigură și calmă, sînt o garanție a soliditătii întregului.

Sintezele panoramele, antologiile, compendiile inspirate de literatura contemporană sînt încă puține și sperăm că sub protecția unui exemplu prestigios editurile vor fi mai puțin ezitante cu tipărirea lor. Disociații și ierarhizări, care să depășească arta cronicii literare sau profilului de autor nu pot fi ocolite de critica literară actuală, și speciile cele mai recomandabile sînt cele enumerate. Ca orice istorie literară panoramă sau antologie, în care e vorba de autori în viață, sau cu urmași activi, protestele și contestările vor fi probabil vii, dar trebuie să urmărim cu atenție argumentele.

M. UNGHEANU

avant-premieră editorială

N. D. COCEA

„Scrieri"

Apare o culegere masivă din scrierile lui N. D. Cocea, personalitate multilaterală a vieții literare românești, publicist deschizător de drumuri, inovator al mentalității literare, în același timp autor de nuvele și romane.

FLORENȚA ALBU

„Himera nisipurilor"

Poetă cunoscută, autoare a mai multor volume de versuri inspirate mai ales de mediul pescăresc, Florența Albu se anunță cu o nouă carte: **Himera nisipurilor.**

VASILE BĂRAN

„Numărați pînă la unu"

Autor al unor curioase volume de proză scurtă, Vasile Băran a dat tiparului o a patra carte de proză în aceeași succintă formulă. Titlul noului volum: **Numărați pînă la unu.**

THANATOS ȘI ABSTRACȚIUNE

În genere, critica a intuit valoarea volumului „Semn". Dar și-a luat niște precauții. S-a spus că poezia lui Matei Călinescu e „poezia unui critic". Există distinct „poezia poetului" și „poezia criticului"? Dacă da, atunci ori criticul nu mai e critic, ori poezia lui nu mai e poezie. S-ar înțelege din această formulă (a cărei lipsă de logică nimeni nu o denunță) că un critic poate și el, ca oricine, să scrie versuri, teatru, ficțiune. Dar în calitate de critic. Adică, subtext, cu anumite stîngăcii, cu anumite neautenticități, mai limfatic, mai palid, mai impersonal, mai nerezistent decît scriitorii „originali"; ori mai pretențios, mai „intelectual", poate chiar — de ce nu? — mai puțin specific național; orișicum fără forță, fără vitalitate; pentru o elită, și aceea foarte restrînsă. Începi aproape să te gîndești dacă opera fină nu e simultan și un fel de subtilă impostură, dacă nu e o fabricație, o sinteză a lecturilor, o combinație a falselor memorii. Și de aici e atît de ușor să bănuiești, să nu mai înțelegi, să nu comunici sincer și pînă la capăt cu o carte bună!

Nefiind critic literar, nu mi-e rușine să afirm că mi se pare volumul „Semn" unul dintre cele mai bune care au apărut în ultimul timp. O mare calitate a sa e inaparența mijloacelor. Poezia română mai e din păcate, mult înfeudată limbii, și greul examen al poetului român constă încă în găsirea mijloacelor de expresie personale. Un poet ca Arghezi de mare nu a scăpat de această obligație. În poezia lui Matei Călinescu, mijloacele nu sînt vizibile, cum nu sînt nici înrudirile și influențele. Însă, mai ales, ignorarea limbii e *importantă, cu paradoxalul ei efect — în acest caz — de idiom poetic foarte propriu, foarte bine stăpînit și eficient regizat. De fapt, Matei Călinescu cunoaște prea multă poezie bună și e însuși prea capabil de poezie pentru a cădea în ispita lingvistică. În mod obișnuit poetul român, e ispitit de o limbă obsesiv concretă, mustoasă, pămîntoasă, cu miros violent de ogor îngrășat sau de codru rășinos. Ceea ce de fapt înseamnă o falsă limbă română și o falsă limbă poetică. Matei Călinescu are și el o năzuință lingvistică, aceasta însă către un limbaj imaculat, de o forță neteatrală, mai degrabă semantică decît materială. Cuvintele lui au o imponderabilitate, care presupune în prealabil o rupere a lor din gravitație, rupere despre care nu există însă nici o mărturie în text: o trecere în domeniul altor legi. Iar peste straturile clasice, de idei abile, de vorbe rare, poezia lui se înalță ca o pasăre cenușie într-un cer clar și incolor. E o poezie purificată de orice complicități ale limbajului, ambiguă și interpretabilă prin substanța ei, nu prin cuvînt. O poezie în care autorul exprimă, comunică, mărturisește, dă, în chip imediat, sincer, spontan. O poezie atît de simplă și de cursivă fals, fie și cu un scop superior, și ea e atît de simplă și de cursivă încît poemele par a fi fost scrise unul după altul, sub efectul dictării interioare, în cîteva ore. O spontaneitate nestîngace, nepatetică, o simplitate bogată și adîncă, un frumos „neliterar", neconștient de sine, independent, indiferent. Ca metodă lingvistică nu se poate cita nimic, ca rezultat liric trebuie primit totul.*

„Intelectuală" poezia lui Matei Călinescu nu este în sensul rîmării de idei, al filozofiei retorice în versuri, al citatelor rimate. Și aici, în zona ideii, poetul trece de orice graniță, regăsindu-se într-un spațiu în care ideea nu mai suferă de ambiții și prejudecăți, nici nu mai exercită seducții banale. Aici, ideea devine corpul și silueta poetului, este prelungirea sa în lume, este ceea ce voia el să ne spună, este el. Cum orice text e practic interpretabil la infinit, cum orice joc de cuvinte e și un joc de idei, e într-un fel unfair să enumerăm „ideile generale" care par incluse în volum. Referindu-ne la cîteva din ele, precizăm de la început că nu credem în realitatea lor obligatorie (de fapt, nu în ele stă valoarea cărții). Orice în carte, începînd cu senioriala „Heraldică", poate fi socotit element-cheie. Numai despre „Sărbătorile somnului" un analist harnic poate compune un studiu. Fermecătorul tînăr din „Întîlniri de seară" poate fi iar sursă de deducții. Mai serioasă e singurătatea, *existentă în tot volumul, de cîteva ori memorabilă; poetul îi aruncă o privire albastră și dureroasă, inspiră în ea un „parfum al absenței": „Și singurătatea mea seamănă cu singurătatea / Unei minciuni pe care nici n-a trebuit s-o spui, / A unei iluzii uitate, a unei pîini aruncate, a unui pahar de vin nebăut, / A unei tristeți care știe că nu va deveni niciodată amintire. / E o foarte mare Duminică fără credincioși. / Un foarte mare ger albastru". Chinul acestei duminici se dilată pînă la simbol ontologic în ciclul* Duminica: *„Așteptăm ziua de Luni, / începutul timpului (striviți de întuneric, de piatră, de fier, avem dumnezeiasca nostalgie a genezei, / pentru noi fiecare săptămînă ar fi / o repetare a genezei), așteptăm să treacă / această Duminică, / veșnicia stearpă a gîndului / care se rotește mereu / în greul nopții: „Dar această Duminică nu se va sfîrși niciodată". Duminica nu mai e deci ziua a șaptea sfințită și binecuvîntată, odihnă după încheierea lucrării și zidirii, ci un infern steril și înghețat, o eternitate grea, pietroasă, metalică, oarbă și imobilă, în care omul cade: „Cădem tot mai adînc, / mai adînc. / În noi înșine cădem. În marele spațiu orb. / Cînd ne vom întîlni / în singurătatea pietrelor?", ducînd cu el „dumnezeiasca nostalgie a genezei", visînd minuni: „O singurătate înconjurată de păduri, / o fugă prin lumină." Opoziția e între Duminică, timp funebru, și Luni, timp viu și creator. Dar, sinistră precizare: „Cîndva am fost acolo: / Am văzut pămîntul / despărțindu-se de ape, noaptea de zi, / am văzut stelele spintecînd întunericul, am văzut cum s-au născut arborii". Lunea, ziua întîia și celelalte zile au trecut deci, și ne aflăm acum într-un gol postum, care se chinuie să-și amintească, ne aflăm într-o Duminică finală și veșnică, de fapt o apocalipsă în care „singurele dimensiuni / sînt întunericul, piatra și fierul". Sentimentul formidabil al acestui cosmos sfîrșit, metaforă înspăimîntătoare a lumii, e centrul volumului. De aici se pot explica toate celelalte intenții și figurări, inclusiv eterna întoarcere, cu schema ei ternară — circ, nebunie, perplexitate.*

Ajungem astfel la substanța exactă a acestei lirici: arșița, lipsa, foamea, setea, austeritatea, noaptea, încetarea sufletului. Aceasta e apocalipsa așa cum o întrevede Matei Călinescu. În fața ei omul rămîne absolut singur și gol, și numai amintirea unor prieteni (sentimentul prieteniei, difuz, e unul din cele mai nobile ale volumului) mai îndulcește trăsăturile împietrite de șocul sfîrșitului. Omul singur și gol în nesfîrșitul sfîrșitului e înconjurat de o lume abstractă, în care ideea ucide realitatea („Cuvîntul arbore toți arborii din lume-i doboară"), în care scopul, instrumentul și materialul se trădează unul pe altul („nimic pe sine nu se mai spune / spunere fiind"). Sfîrșitul e privit și ca o inadecvare generală, în care nimic nu mai e ce a fost, nu mai înseamnă ce a însemnat, în care și realitățile și raporturile dintre ele se sparg. Singur, strîns între aceste neființe, poetul nici măcar nu plînge, nici măcar nu evocă, nu speră, nu se roagă, ci se lasă bătut de vîntul neantului ca o statuie.

Alte genuri de poezie (Și seara, Gavotă) *sînt întemeiate pe sentimente mai obișnuite. În unele din ele apar foarte gingașe intuiții vegetale, stări și observații care dovedesc că Matei Călinescu e la fel de dotat pentru lumea concretă ca oricare altul. Însă, cel puțin în acest volum, coșmarul unei morți abstracte e preponderent. Sub el, toate celelalte calități intră în surdină.*

Influențe nu se pot detecta. Sigur, cutare motiv poate fi retrasat. De pildă, „A Dream within a Dream" al lui Poe. Sau pretexte emoționale din Rilke, Eliot etc. Asemenea observații sînt neconcludente. La un astfel de nivel, cum nu mai contează sentimentele, ideile, maniera, nu mai contează nici posibila filiație. Miracolul liric seamănă cu simplitatea cu care e scrisă poezia „Altceva", triumf al capacității autorului de a poetiza comunicația cea mai indiferentă, poezie foarte albă, *atrăgînd prin calități numai ale ei, invizibile: „Privirile mele puteau ocoli stîlpii, hornurile de tablă, / acoperișurile pe care aș fi scris prima frază dintr-un roman melancolic. / Bunăoară: Am revăzut-o pe Maria, tîrziu, după mai mulți ani".*

Unde e puterea acestei poezii, dacă nu e în elementele care cad deobicei pradă analizei? Probabil în portretul pe care ea îl constituie autorului. Poetul a trecut prin marile drame ale abstracției, a suferit de durerea lor vie, mai vie poate decît durerea cărnii. Acum, privirea lui e grea, statura lui apăsată de o nevăzută pedeapsă, chipul lui otrăvit de un trecut pe care nu și-l mai poate aminti, al cărui sens de altfel l-a pierdut, mîinile lui se deschid fără scop într-un spațiu fără obiecte, pașii lui îl poartă fără scop într-un orizont fără direcție, cuvîntul lui e o existență condamnată. Un mare chin e sugerat în tot acest volum, și el apare poate cel mai limpede în liniștea textului, care nu e o dovadă de calm, de tranchilitate, ci de oboseală. După marele război spiritual, luptătorul de ieri, mutilatul de azi, e obosit. I-a fost luat totul, i s-a dat nimic. Sub povara nimicului, umerii lui se apleacă. Ochiul se acoperă de bruma gîndului și spune mut: Atîta tot și nimic mai mult. Pînă aici, nu mai departe.

Față de un volum atît de generos în deschideri și închideri se poate scrie aproape orice, numai într-un registru anumit, care e cel de sus. Instrumentația literară propriu zisă nu-și găsește cîmp de acțiune. A spune despre text că e de o specie sau alta, că are cutare ori cutare caracteristici, devine pură pedanterie. Ce va scrie oare Matei Călinescu mai departe?

Petru POPESCU

CRONICA FANTEZISTĂ

PROFESORUL

Geniile sînt, într-un fel, o răzbunare: un popor de oameni necăjiți care, neavînd posibilitatea scrisului, își păstrează „în cap" toată istoria, se răzbună dîndu-l pe Iorga, capabil să scrie singur, cu amănunte, istoria a zeci de nații. Un popor cu o literatură cultă destul de tînără, dă la iveală pe George Călinescu, critic și istoric literar, prozator și eseist, comparabil pentru fiecare sector în parte cu cele mai ilustre nume ale culturii apusene.

Am o bibliotecă întreagă Iorga și nu știu ce să fac cu ea. S-o dau la legat? Nu-s destul de copt, n-am barbă, să pot să înțeleg tot ce-a gîndit înalta poartă a frunții sale căreia ar trebui să-i plătim cu toții bir de admirație și smerenie. S-o las — se strică. „Ori vine altul și mi-o ridică". Aceasta este dilema perpetuă Nicolae Iorga. Cineva, un filozof român, se întreba, acum cîteva decenii dacă vor fi existînd la noi cinci inși care să se poată mîndri, cu mîna pe conștiință, că l-au citit integral pe Kant. Dar opera lui Iorga? Măcar titlurile cărților lui — le cunoaște cineva pe toate? De ce nu se tipăresc cărți cu titlurile operelor lui Iorga, în locul unor schițe de inspirație oarecare?

De la un anumit nivel în sus, ceea ce ar trebui să se numească într-adevăr „fenomen" — deranjează și este minimalizat. Se vorbește de cazul cutare. Dar autorul Istoriei românilor este lăsat cu academică răceală la o parte. Peste fenomenul Călinescu plutește un dizolvant zîmbet superior. E ciudat cum putem avea atîta dărnicie, această mînă spartă în domeniul culturii, să aruncăm la gunoi, — să folosim ca îngrășămînt fosforul de creer al unor personalități excepționale, strălucind pe un bărăgan de hîrtii.

Iorga — o personalitate care turtește. Un munte de cărți! Un munte de articole! Un ziar întreg scris de el timp de decenii! Totul pare cu atît mai monstruos cu cît astăzi lumea merge spre specializarea cea mai îngustă: se studiază o ramură a ramurei.

Călinescu pretindea criticului român o casă izolată și un dulău nedresat și frust la poartă. Numai așa poți să-ți păstrezi într-adevăr autonomia esteticului. Adevărul este că i-a stînjenit pe foarte mulți, cu prezența sa autoritară, simțită ca o zbîrliturâ de leu în deșert. N-a avut prieteni la catarama. Academicienilor, veniți să-l viziteze, cu pălăria în mînă, le spunea din prag: „Nu sînt acasă!" Sociabil, dar mai ales cu morții, foarte cuminți și la locul lor și care nu puteau să-l deranjeze și care se puteau menține tot timpul într-un spiritism pur.

Iorga fiind destul de înalt s-a uitat, cu o curiozitate dumnezeiască pe sub streșinile mănăstirilor, descoperind prin poduri prăfuite hîrtoage și documente, mîzgălituri de dieci pe ceasloave, (care l-ar fi răscolit și pe Eminescu) dînd vechime culturii noastre. George Călinescu, a așezat aceste cărți după cotor, le-a netezit cu mîna, a dat lustrul și prestigiul și perspectivă. (Geo Bogza, mereu atent la valorile și morminte le naționale, rupea, nu de mult, o frumoasă și pioasă floare de stil în memoria acelei unice „Istorii a literaturii române" care nu se mai retipărește odată). După Maiorescu, Lovinescu și alți tradițori, literatura română apasă prin Călinescu pe sigiliul domnesc al integrității și existenței sale independente în Europa.

Autorul „Enigmei" i-a uimit întotdeauna pe contemporani prin posibilitatea sa de a fi mereu altfel. De fapt, diversitatea e felul său natural de a fi. Aerul său. Într-un munte găsești și aur și uraniu și platină. E drept, toată această bogăție are darul să ne uimească pe noi, pilitura de fier. Caut matca originală a personalității lui și mi se pare a o găsi în lirism. Sub sistemul de prozator, sub aparatul critic, George Călinescu era clădit pe curenții lirismului. Lirismul era inclus în el ca Marea Sarmatică în noi, trăitorii în scoicile de aur și uraniu, petrol și sare ale istoriei ei. Lirismul înseamnă în ultimă instanță, tinerețe. Și expresia des întîlnită la Călinescu „mă simt tînăr" nu era de loc o metaforă. Curiozitatea a rămas netocită, a rămas deschis ochiului său care știa să vadă războiul Troiei într-o picătură de ceață. Cultura o fost pentru el baia lui Arhimede. Numai că la Călinescu „Eurica" a însemnat „m-am găsit", adică mai mult decît descoperirea unei legi. Și pentru că am pomenit de legea lui Arhimede, peste marginea universului, mereu trebuie să se verse un volum de pămînt egal cu volumul fiecăruia dintre noi. Numai că dispariția anumitor oameni e atît de viu resimțită, încît parcă acest proces s-ar petrece numai cu ei în fiecare clipă. Parcă ar muri incontinuu, cu o intensitate direct proporțională cu aceea a vieții. George Călinescu ne-a dat și prin moartea sa fiorul eternității. Te uiți la locul ocupat pînă mai ieri de un singur om și vezi că acum înseamnă infinitul. Că, de fapt, acest om era infinitul. Dacă nu-i mai putem auzi glasul, cu ultimele cuvinte prelungi ca niște ecouri, Călinescu e totuși printre noi. El se întoarce în cărțile lui inegalabil și genial, zilnic cu o punctualitate care nu se va știrbi nici peste veacuri.

Marin SORESCU

AMINTIRI DIN PREZENT

Un om ca o inimă

Petre Pandrea, neuitatul, era un bărbat al timpului interior. Mai întîi l-am cunoscut prin amabilitatea lui Geo Bogza; l-am cunoscut mai ales cu vederea. Din capul locului mi-a produs o impresie covîrșitoare, o impresie similară cu aceea pe care ți-o produce un brad verde, iarna, un brad cu crengi lungi încoronate de zăpadă albă, sclipitoare.

Știu că dacă bătrînul Pandrea mi-ar citi (și cît de fericit aș fi să mai poată citi) această frază, m-ar urechea. O, nu ca un învățător de clasă primară, nu. M-ar urechea abstract, invadîndu-mi ideile estetice cu idei morale.

Mai tîrziu (păstrînd proporțiile) aproape că ne-am împrietenit. Timpul domniei sale se împrietenise cu timpul domniei mele. Holbat și ciulit îl ascultam pe acest om fascinant, pe acest „boier al democrației" dacă mi se îngăduiește metafora. Avea un mod de a încuraja, rar și decisiv. Niciodată nu l-a trădat gustul, dar mai ales expresia morală a gustului.

Nimeni altul nu a exprimat prin propriul său destin și propria sa scriitură literară mai bine decît Petre Pandrea ideea moralității, etica în acțiune exprimată. Petre Pandrea estet pînă în vîrful unghiilor, fără s-o spună, făcea din propria sa gîndire o fabulă și ne lăsa pe noi înșine să ducem zona esteticului ca pe un act superior al eticului. Mi-este absolut clar că domniei sale îi datorez o idee, de tot prețioasă mie, și anume aceea că estetica nu poate fi concepută altfel decît ca o etică în acțiune și realizată.

Nu formula, te provoca să formulezi, te punea în starea de a gîndi dialectic. Dacă el însuși n-ar fi respins ridicolul, ridicol l-aș fi sărutat.

Știa misterul comunicării, el nu provenea numai dintr-o cultură neobișnuită și risipită pe urechile oricui, avea un fundal de bun simț țărănesc ridicat la cea mai înaltă exigență abstractă europeană. Dar pentru Petre Pandrea a fi european însemna a-ți iubi țara. A fi al țării tale în mod necondiționat și în același timp în mod nesuperstițios.

Viu, atît de viu încît nu mi-l pot imagina decît existînd, Petre Pandrea nu a avut niciodată nevoie de un decor. Tot timpul scena pe care se jucau marile intensități dramatice, a fost propriul său trup.

Altfel bărbat frumos și țeapăn. Înalt, spătos, cu părul tuns perie și cu o mustață cărunță și bogată, cu ochi atît de pătrunzători încît îi judecai mai degrabă în interiorul tău decît în orbitele lor. Nu disprețuia gluma, vorba de spirit îi era aproape o cămașă obișnuită silabelor lui naturale. Știa ceea ce din ce în ce mai rar se știe, știa arta de a fi firesc.

Țin în mîini emoționat scrisorile pe care mi le trimitea cuprinzînd pe lîngă iuți aprecieri asupra literaturii contemporane și lecții sistematice de limbă germană. I se păruse că ar fi trebuit să învăț această limbă. Petre Pandrea nu era omul căruia să i se pară ceva și să nu facă tot ceea ce se poate ca să-mi materializeze părerea.

Ce onoare! Acest neasemuit om de știință, de știința sufletului și-a oprit către sfîrșitul vieții domniei sale, ochiul fierbinte și viu, și asupra sărăcăcioasei mele lingvistici. Dar n-am fost o excepție. Destui de mulți din generația mea se pot lăuda de a fi beneficiat de profunda atenție a acestui om neobișnuit.

Mîini delicate avea, cu degete îngroșate, șprinceană stufoasă și retină, ah, o retină martoră dinamică a peste patru decenii de implicație socială.

Dacă bătrînul nu m-ar fi oprit, probabil că mi-aș fi desfrînat ridicol intim, dar rar, numai oamenilor aleși menit să le fie dăruit. A dărui ridicolul tău cuiva înseamnă de fapt a i te destăinui. Nu mai pot să mă destăinuiesc lui Petre Pandrea. Nici vorba lui bună de încurajare n-o mai pot auzi.

Atît pot să-mi spun mie însumi: cît mă voi simți slab și netalentat; cînd mă voi simți necitit și neinstruit, și mai ales cînd mă voi simți foarte singur, imaginea acestui învățat care m-a cinstit cu prezența lui îmi va apare în gînduri; și-mi voi zice; să nu care cumva să mă vadă bătrînul. Să nu care cumva să-l supăr pe bătrînul!

Nichita STĂNESCU

VASILE PÂRVAN

Estetica tăcerii

Tăcerea poate fi asumată de o conștiință prea-exigentă, ca un destin. Unii aleși ai poeziei moderne — Rimbaud ori Valéry, Blaga sau Barbu — au avut o vocație a tăcerii pe care au cultivat-o nu numai în renunțările lor temporare ori definitive la exprimarea lirică, ci și prin însăși creația lor care poartă într-însa stigmele tăcerii. Ne-ntrebam, odată, dacă secolul nostru va vedea apărînd o estetică a tăcerii. Nici Văzătorul care a petrecut „un răstimp în infern", nici Domnul Teste pentru care păcatul capital era acela al manifestării, nici Poetul-Matematician care s-a retras din dedalul impur al unei poezii prea-sensibile pentru a atinge „starea de geometrie", pentru el infinit mai pură, nu ne-au oferit măcar rudimentele unei asemenea estetici. Experiența, mărturisită, a tăcerii, nu s-a întovărășit cu teoretizarea ei. O asemenea confesiune a tăcerii ca pasiune-limită, ca patimă morală, ducînd la o pledoarie pentru tăcere ca valoare etic-estetică o întîlnim în opera eseistului, poetului și cugetătorului arheolog Vasile Pârvan.

Coborîrea spre un **arhe**, un început, spre origini, aparține în mod esențial sferei arheologice. Trebuie să căutăm un astfel de **initium**, de zonă originară, inițială, a spiritului acelui pătimaș iubitor de antichități care a fost Vasile Pârvan, dacă voim să ne **inițiem** în cugetarea sa liric-filozofică. Tăcerea e un asemenea **initium**. Dar dacă la Lucian Blaga, ea se asocia cu starea **necreată**, de mutenie primordială, la Vasile Pârvan tăcerea ține de **agonia cuvîntului**, și chiar de starea de dincolo de moartea cuvîntului. Într-o meditație pe marginea confesiunilor și pledoariei autorului **Memorialelor**, trebuie să ținem seamă, așadar, de faptul că, acel **arhe**, fenomen originar al spiritului lui Pârvan, aparține unei zone finale a experiențelor umane.

Acest bărbat sobru n-a comis niciodată indiscreția unor mărturisiri prea-intime. Pentru a reconstitui citadela ingropată în cuvinte, a sufletului său (căci, ironie a sorții, acest fervent al tăcerii a fost un mare cuvîntător), trebuie să recurgem la aluzii, exprimări indirecte și sentințe generale rostite apodictic. Astfel, textul cu care se încheie ciclul **Memorialelor, Laus Daedali-Tăcere**, memorial citit la 20 Aprilie 1921, este o **apologia pro arte sua**, o apărare a propriei arte, în care arheologul se proiectează pe sine sub chipul unui sculptor. „Eu sînt cel ce săp reliefele funebre cerute de oameni. Eu sînt cel ce săp în marmora tare, ori torn în bronzul alunecos, frumusețea cărnii pieritoare. Dar din sufletul meu ce pun eu în cele lucrate? Cine poate citi din ele ceva despre durerile ori speranțele mele? Nu sînt eu ca fecioarele tăcute, ale iubitei mele, Mynno?" Pârvan — pe care ni-l închipuim adesea conducînd săpăturile de la Histria, printre blocurile templului de pe malul lagunei, între stepa scitică și marea din zare — este cel care **sapă**, dezgroapă, scoate la iveală reliefurile funerare, ca acel Alegenor, eroul sculptor al apologului său. Ceea ce găsește el în pămînt sînt, înainte de toate, urme ale morților, ale unei întregi arte funerare, o civilizație dispărută cu marmora și bronzurile ei. Dar tot el este cel care — asemenea sculptorului său — încearcă să rețină ori să reinvie o „frumusețe... pieritoare" în arta mai durabilă a cuvîntului. Acest cuvînt nu este destinat mărturisirilor prea-umane. În sufletul lui nu va citi nimeni. Deși nu este piatră dezgropată, relief funerar, pe care el să nu încerce a-l învia prin participare sufletească, printr-un fel de **Einfühlung**, de simpatie estetică. Dar în sinea lui el se știe inaccesibil: nu vrea să se deschidă, nu crede că alții pot să treacă dincolo de ei înșiși, să aibă acces la un suflet străin. Nu crede în posibilitatea unei depline comunicări. De aceea, el este tăcut.

Meseria arheologului, ca și aceea a sculptorului, reclamă liniștea. Încercînd o reconstituire ideală, dar în cea mai concretă existență, a unei realități istoric-umane defuncte, arheologul lucrează cu obiecte și urme ale unor făpturi demult amuțite. El însuși are nevoie de puține vorbe pentru a închipui toată agitația unui ev. În **Laus Daedali**, „săpătorul de piatră" cugetă la „meseria lui aspră și mută". Ca și acesta care pornește de la puține gesturi ale trupului pentru a înfățișa simbolic „toată agitația lăuntrică a sufletului", istoricul trebuie să recurgă la cîteva acte **(gesta)** cunoscute, pentru a reda tabloul unei epoci. Iar asemenea actorului care simte strîngerea de inimă a decepției în clipa în care cuvîntul a zburat de pe buzele sale, istoricul cunoaște necontenit o dezamăgire în fața reconstituirilor sale.

Decepțiile unui suflet vulnerabil nu duc însă la o sceptică renunțare, atunci cînd sufletul se întoarce împotriva sa însăși și transformă — printr-o dialectică internă — eșecurile sale, în eșecul eșecurilor, adică în triumfuri. Îl vedem pe Pârvan repetînd necontenit, ca sub imperiul unei obsesii, un gest, esențial, un gest despre care știe prea bine că nu poate duce la o împlinire totală. El este bărbatul care **cheamă** neîncetat pe cineva, de departe. Gestul său esențial este acela al apelului. Cuvîntul său este **invocație.**

Atunci cînd, în **Laus Daedali**, arheologul-poet își pune eroul sculptor să contemple chipul cioplit de el în marmură, al unui tînăr „chemînd pe cineva de departe", el se închipuia simbolic pe sine însuși în atitudinea sa originară. Tînărul face gestul chemării. „Pe linia nevăzută a depărtării s-ar fi putut întinde firul, de care, trăgînd cu degetul și brațul, tînărul aducea la el pe cel chemat"... „Gura tînărului cioplit în piatră era însă aproape închisă. Ea nu chema". Într-o operă scrisă cu o conștiință atît de lucidă ca aceea a lui Pârvan, nu este nici un cuvînt care să nu corespundă unei intenții precise, chiar dacă imaginea e simbolică ori expresia sibilin-oraculară. **Poza** tînărului, elogiul lui Daedal este, evident, un autoportret mascat al arheologului. Descoperim într-adevăr, într-însul obsesia centrală a **chemării**, a **invocării** celor de dincolo. Istoricul dezgroapă civilizații moarte reconstruiește în **Getica** o preistorie obscură, oratorul evocă în **Memorialele** sale morți ilustri: eroii războiului, Împăratul Traian, figuri academice. Dar invocînd lumea apusă a defuncților, Pârvan știe prea bine că bate la o poartă care nu se deschide. Invocării sale nu-i va răspunde niciodată cel invocat. Moartea e tocmai întreruperea dialogului uman, imposibilitatea chemării și răspunsului. Obsedatul invocației este perfect conștient (luciditate a unei conștiințe tragice) că nu cheamă pe nimeni. El nu crede — cum vom vedea — într-o transcendentă, într-un dincolo. Nu sînt zei, nici nemurire a sufletului. Dar totuși, continuă să facă gestul, atît de uman, al chemării. Gest absurd ori tragic?

Etos-ul istoricului care evocă invocînd primește, în cazul lui Pârvan, un accent dramatic, prin patosul omului care a suferit o pierdere ireparabilă. El a cunoscut nu numai obliterarea urmelor vieții omului pe pămînt ci scufundarea în neant a celei mai apropiate ființe. Orice om trăiește o asemenea experiență, nu orice om păstrează o rană deschisă în centrul făpturii sale. Rolul obsedant pe care moartea, invocarea morților, imposibilitatea rechemării, îl joacă în economia spirituală a lui Pârvan nu se datorește, însă, acelei traume pe care a suferit-o. Ecoul însuși, excesiv, pe care acea suferință l-a avut într-însul, e o urmare a unei predispoziții, a unei vocații speciale. Pârvan trebuia să sufere din pricina amuțirii unei voci îndrăgite, pentru că tăcerea bîntuia în miezul ființei sale morale.

Conștiința dureroasă a deșertăciunii oricărei încercări de a **readuce, de a rechema**, întrucît invocația omului se pierde în gol, nu-l împiedică pe cel care cheamă să continue a-și trimite „o veste a gîndului în văzduh" **(Laus Daed.)** Sculptorul știe că tînărul cioplit de el, „nu trebuia să cheme pe nimeni, ci numai să vorbească ceva departe". Orice invocație e un mesaj trimis în gol, o transcendere spre o transcendență vidă. Pârvan nu este un mistic. Misticul presupune existența unei punți, a unei transcenderi posibile a umanului spre sacru sau a unei coboriri a harului: crede în posibilitatea dialogului dintre Om și Absolut. Dialog imposibil după Pârvan, căci nu e nimic dincolo de om. Dialog tragic, trunchiat, în care o singură parte vorbește, fără să i se răspundă.

Omul e un emițător de semne. Cuvîntul, prin însăși esența lui, comun, obișnuit. Marea iluminare interioară e necomunicabilă" (id.) Nu este vorba doar, de clipele rare ale unei iluminări extatice. Experiențele incomunicabile la care se referă Pârvan sînt cele ale unei psihologii abisale, în afara oricăror trăiri sacral-mistice. Ca și Demiurgul lui Eminescu („De plînge Demiurgos, doar el aude plînsu-și") omul lui Pârvan este închis în singurătatea suferinței sale. „...Tăcerea e mormîntul în care închidem toată plîngerea sufletului nostru doritor" (id.) Există în noi un **funculum** — cum spuneau medievalii — o scînteie inefabilă a afectelor-limită, ce nu se poate destăinui. Acest inefabil e, în noi, un centru al Tăcerii.

Dar Tăcerea este, în viziunea cosmic-etică, a lui Pârvan, însuși „centrul lumii". În acea extraordinară fugă lirică, închinarea Tăcerii, cu care se încheie **Laus Daedali**, asistăm la o mitizare a ei. Tăcerea devine „Zeul necunoscut", amintind acea divinitate căreia atenienii dintr-un scrupul excesiv îi închinaseră un altar. Cei atinși de zeu, — și Pârvan, într-o ipostază mitizată se socotea printre ei — sînt demonizați ai tăcerii. Condamnare sau dar? Condamnare, în cazul suferinței care ne zăvorește într-o singurătate tăcută. Dar, pentru cei la care liniștea înseamnă o sursă neîncetată de viață. Virtute stoică, ea este calmul celor netulburați.

„E viața noastră vorbă, ori e tăcere?" — aceasta e dilema lui Pârvan privind esența vieții. Tăcerea e, înainte de toate, mediul său prielnic. Ca și meșterii pietrari, el lucrează în tăcere. Vorba e ucisă de „tăcerea pietrelor", tăcere a materiei, ca și de aceea a formelor pe care statuarul ca și arheologul caută să le reveleze. Tăcerea, în perspectiva lui Pârvan, nu e acea veșnică mutenie a spațiilor infinite care-l înspăimînta pe Pascal. Desigur, pentru gînditorul nostru ca și pentru autorul jansenist al **Cugetărilor** universul infinit e mut. Singur omul își înseamnă trecerea prin lume cu ajutorul cuvîntului. Dar, totodată acel centru al tăcerii din noi e un perpetuu memento al haloului de întuneric care înconjoară fugitiva lumină a trecerii noastre prin lume. Tăcerea aduce prin prezența simbolică a perpetuei morți în viață un impuls vieții. „Și-ți aduci aminte cu recunoștință că zilele vieții tale trebuiesc bine umplute, căci ele nu sînt fără număr. Și le umpli atuncea cu vîrf de zgomotul bucuros al vieții tale". Acel eroism al lui Pârvan, concepția etică a acestui bărbat nu permite nici o clipă conștiinței sale mereu subminată de seismele propriei afectivități să cedeze în fața unui apel al neantului. Căci Tăcerea — pe care o mitizează în acea fugă lirică cu care se încheie **Laus Daedali** — ar putea să joace în economia gîndirii sale rolul demonic al Ispititorului. Într-o clipă de leșin — spunea Kierkegaard, de care Pârvan a fost uneori apropiat — omul a căzut în păcat. Tăcerea nu este, însă echivalentă cu anxietatea kierkegaardiană, chiar dacă, asemenea ei, înseamnă o atracție a golului. „Spre tăcere se adună toate ca spre prăpastia neagră" — spune în limbajul său figurat apologetul acestei experiențe. Tăcerea nu devine însă „centrul lumii" decît ca pol al liniștei, al păcii interioare. Ca și înțeleptul stoic, cel „împietrit în liniște" se adună pentru a putea rezista risipei haotice. Spre deosebire de stoic, omul lui Pârvan acumulează pentru a rodi. Nu înseamnă această rodnicie ascunsă a tăcerii, cu aceea a sămînței azvîrlite în pămînt dezvoltînd puteri htonice? „...Tăcerea crește în el ca natura stăpînită — spune Pârvan — și ca arborii care pregătesc îndelung Cuvîntul — **ton logon**".

Așadar, tăcerea nu exclude ci, dimpotrivă, pregătește cuvîntul. În zadar socotește Alegenor, sculptorul, „că viața cea adevărată e tăcere iar nu exprimare". Arta e ruperea unei tăceri primordiale. Tăcerea inertă a naturii, verbul artistului ca și statuia violentează natura. „...Cînd dăm să lovim cu ciocanul în daltă, pare că toată dușmănia naturii pentru nelăsarea ei în perpetua pace se ridică împotriva noastră din frumosul bloc neprihănit" **(Laus).** Mai mult decît orice artist, Pârvan arheologul a avut prilejul să vadă în straturile de pămînt înierbat care acoperă o cetate scufundată, acoperită, triumful naturii asupra construcției umane. Orașele părăsite, moarte, sînt năpădite și corupte de invazia vegetală. Natura recucerește orice petic de pămînt pierdut, surpînd temple, înghițind civilizații. Ea opune o rezistență în fața oricărei creații umane. Rezistența Tăcerii inerte în fața Cuvîntului?

Pe Vasile Pârvan nici o artă nu-l satisface pe deplin. Statuile i se par uneori goale de înțeles. Tragicii înșiși, elini, pentru care nutrește o adevărată fervoare, îl dezamăgesc uneori. Ca și Platon sau alți mari detractori ai artei, el consideră cu o continuă **suspiciune** producțiile limbajului artistic. Căci Pârvan face parte dintre acei artiști care se constituie pe sine în luptă cu arta. Chemați ai artei, refuzînd arta, ei creează într-o tensiune care conferă un straniu patos operei lor, înfăptuită, oarecum, în răspăr. Asemenea lui Ion Barbu slujind o mai pură geometrie, Pârvan e sacerdotul unui cult mai înalt decît acela al frumosului jucăuș. Cult aspru și pur. Nici chiar Pascal n-ar putea acuza arta, așa cum o concepe autorul **Memorialelor**, de a fi doar un **divertisment.** Austerul magistru nu-și îngăduie sieși — sub ipostază artistică — nici o relaxare. Dar, paradoxală răsturnare, cel care bănuiește arta și o acuză de înșelătorie, de falsificare, de impudoare, devine el însuși, printr-un exercițiu constant, în toată făptura sa, **artă.** Totul era în persoana acestui **tehnites**, formă stilizată, mască. Unii l-au acuzat de prefăcătorie (Paul Zarifopol, între alții, nu-l putea suferi). Firește, nu era nimic lăsat în voia naturii prea-inerte, în făptura aceasta care și-a înlănțuit gîndul, scrisul, înfățișarea, viața sa întreagă, în formele unei convenționi premeditate, lucrate. Purta o mască? Desigur. Dar cît de autentică în artificialitatea ei. S-ar putea spune despre Pârvan ceea ce spunea el însuși despre Dimitrie Onciul într-un discurs funebru: „...era deplină potrivire între natura lui gravă și solemnă, și demnitățile publice, care cer reprezentare, pe cothurnii tragici" **(In Memoriam).** Profesorul de istorie antică, arheologul de la Histria purta, ca un sacerdot din vremuri arhaice îndeplinindu-și oficiile, o mască. Apărare de sine a unui mare emotiv? Mai degrabă stilizare, a gesturilor, mimicii și vorbirii, pentru a lepăda **datul** inform — natural, și a ajunge la **făcutul** perfect artistic. Cu aceeași rigoare cu care Pârvan își cîntărea și dirija actele și cuvintele în spiritul unei etici de înaltă răspundere, el le forma în spiritul unei estetici de severă exigență.

Numai o asemenea experiență artistică — în care arta ca aparență și artificiu devine

Nicolae BALOTĂ

(Continuare în pagina a 7-a)

JURNAL DE POET

TRADUCERILE

Se traduce, după cît mi-am dat seama destul de mult la noi și nu întotdeauna la întîmplare.

Bunăoară reapariția unui volum cuprinzînd Dialoguri din Platon într-o adîncă limbă românească e un lucru temeinic și (era) absolut necesar așa cum necesitatea **Metafizicii** lui Aristotel apărută mai anii trecuți, așa cum se așteaptă **Critica rațiunii pure** anunțată deja, așa cum a fost necesară **Fenomenologiei spiritului** și a **Logicii** lui Hegel.

Dar, în ce privește filozofia, întrebînd mai departe, vom da peste un gol cumplit a cărui rămînere așa va avea și are deja repercusiuni asupra instruirii elevilor și mai ales a studenților de toate gradele și specialitățile.

Filozofia înseamnă iubire de înțelepciune și nu se poate spune că un inginer sau un medic care se apropie de om zilnic nu au nevoie în aceeași măsură de textele celor ce-au iubit înțelepciunea de-a lungul vremii, ca și studentul în litere și filozofie sau ca cercetătorul politic.

Nu-i întîmplător că universitățile de pe aici sub auspiciile facultății de filozofie cuprind: filologia, istoria germanistică, teologia, psihologia biologică, artele etc.

Nici-unui student, fie el în cea mai tehnică profesie, nu-i sînt străine cele cinci drumuri celebre ale lui Toma Aquinul sau monadele lui Leibniz.

În acest sens se simte o mare lipsă care trebuie neapărat acoperită cu anii în sensul că vor trebui neapărat publicate cu comentarii de bună seamă cărțile deja devenite clasice ale spiritualității europene.

Noi nu avem nici un text tradus de Bonaventura și Anselm. Din Toma Aquinul cît știm? de Duns Scotus cîți pot lua cunoștință?

Plotin și Tertulian; să nu mai vorbim de Sf. Augustin.

Ne mirăm că occidentul nu ne cunoaște; dar noi înșine cît și cum îl știm. Noi înșine vorbim prin Augustin numai să putem băga de seamă pe texte.

Fără Evul Mediul clar înțeles prin scolasticii de frunte nu vom putea clar înțelege nici ce se întîmplă astăzi aici în Europa. Apoi textele unui Schelling ori Fichte sînt total necunoscute. Lipsesc comentariile lor așa cum i-a văzut și s-au folosit de ei însuși Marx și Lenin. Marxismul este o consecință istorică, n-a apărut la întîmplare, fără fundament și fără cunoașterea celor vechi și adînci. Apoi Schopenhauer și Nietzsche; măcar ultimul trebuie tradus pentru a se vedea criza metafizică a veacului trecut din care criză nu s-a ieșit nici astăzi. Aceasta pe de o parte; iar de alta sînt textele străvechi ale Grecilor devenite clasice și ele, apărute aici în nenumărate ediții și comentarii pînă acum. Pe baza lor de la război încoace se încearcă o oarecare reînviere spirituală.

Urs von Balthazar a tradus mult pînă acum din Maxim Mărturisitorul a cărui apariție aici prin 41 a fost un eveniment neconsumat nici astăzi. Ioan Cassianul apărut iar aici în text bilingv, român de origine, cîți îl pot cunoaște? Toate aceste texte se găsesc în celebra carte devenită clasică pentru lumea întreagă, **Filocalia**. Noi avem norocul de un mare cercetător în această direcție cu studii în Grecia: e Dumitru Stăniloae care a tradus enorm de mult din șirul acestor clasici din ce în ce mai discutați în occident. Îl avem pe Maxim cu Răspunsurile către Tholasie tradus și ar trebui, critic comentat, reeditat așa cum apare Aristot sau Hegel.

Aceste texte se fac aici la școală. Și Heidegger le acordă o primă importanță într-o înviorare spirituală viitoare care spunea Dumnealui că trebuie să vină de prin părțile noastre.

Ideile umaniste și de iubire a aproapelui și de înțelegere între oameni nu se găsesc nicăieri mai adînc exprimate decît în scrierile acestor părinți ai noștri. Lumea de astăzi, săturată de ură și războaie și intrigi și dictaturi spre așa ceva se îndreaptă și trebuie să-i venim în întîmpinare cu cărțile cele bune pe baza cărora vom putea depăși în ființa noastră autohtonă.

Aici cărțile sînt foarte scumpe. Și cîți dintre tineri și le pot procura, apoi e o problemă de ținută a unei limbi în a traduce tot ce-i profund, prin asta dovedindu-și virtuțile de asimilare.

Să nu mai vorbesc în poezie unde se traduc fel de fel de neînsemnați mai degrabă decît lucrurile esențiale. Nu reducînd numărul traducerilor, ci alegînd valoric și complet un autor.

Despre Archilochos, poetul grec atît de important pentru înțelegerea lui Nietzsche, nu se știe nimic. Pindar cu imnurile și odele, nimic. Roman Melodul apărut aici bilingv în 4 volume și reeditat de trei ori în cîțiva ani, nimic. Imnurile lui Hölderlin la fel necunoscute. Unde-s psalmii, profani cel puțin, medievali? Să nu mai vorbim de Imnurile vechi egiptene atît de importante și ele. Unde sînt Presocraticii cu care ne înrudim într-atît? Unde-s cuvîntările lui Budha și Confucius? Toate aceste texte ce le-am pomenit sînt pline de pace și înțelepciune și sănătate a spiritului și într-o lume ca a noastră ar fi atît de fecunde și folositoare!

Se preferă în schimb lucruri întunecate, la modă și suspecte în ce privește valoarea.

Despre suprarealiști se vorbește mai mult decît despre Eminescu sau Hölderlin sau Blaga. Ori ce mai sînt și ce au fost aceștia? Desigur că își au locul lor istoric și nu-i nici un păcat, dar să nu ne ia ochii lucruri mărunte trecînd pe lîngă cele într-adevăr de folos. Disperările beketiene ori descompunerile structuralisto-freud-expre-impre-marcusiste n-au nici un temei. Dar pentru a vedea clar sărăcia acestor agitații moderne e nevoie de editarea și reeditarea clasicilor. Și acești clasici înseamnă deja și un Meister Eckehart sau Jakob Böhme sau Angelus Silesius și un Heidegger și un Karl Barth și atîția alții, pe lîngă puținul totuși avut adică pe lîngă Platon, Aristotel, Hegel, Marx etc.

După cîte știu e o întreagă școală de traducători — avem latiniști, avem tineri ce urmează cursuri de greacă și ar trebui căutați (acesta-i rostul editorilor) și îndrumați spre textele de aur și încurajați prin publicare.

La studiu abia se vede lipsa acestor texte și cît de mare trebuie să fie lipsa în facultăți! ar trebui o revistă lunară care să publice numai texte vechi traduse și comentate, un fel de izvoare de filozofie care să aducă tinerilor aceste texte pentru a nu mai rămîne în inferioritate de informație, căci numai ca informație stăm mai prost.

Un lucru e curios și printre scriitori. Puțini se apucă să traducă lucruri vechi, așa cum a făcut Eminescu sau Blaga sau cronicarii; pînă și cei tineri se înghesuie la cărți de-ale vremii care n-au respirația necesară de-a o însufleți și pe a noastră.

Numai pentru că se traduce atîta și pentru că a devenit cartea un mijloc de instruire avem obligația de a selecta și oferi ce este mai bun. Astfel stăvilim năvala cărților proaste care distrug sufletește, pun oamenii în confuzii și apatii și deznădejdi.

Omul e făcut pentru izbîndă, nu pentru încovoiere. De civitate Dei, cartea mare a lui Augustin, despre asta vorbește și Soliloquium-ul lui Bonaventura la fel, și Poemele lui Saint Jean de la Croix la fel, din întunecimea nopților spre lauda luminilor.

Ion ALEXANDRU

26 aprilie 69
Freiburg

MIHAI GHEORGHE
„SCHIȚĂ PENTRU CERAMICĂ"

În celelalte pagini — schițe pentru ceramică de același autor.

gala galaction

1906

13/26 ianuarie. Am un copil! Voi avea încă unul peste 5 luni de zile! Situația mea de astăzi e cu totul alta decît odinioară. Sărmana mea nevastă, cu un copil de păzit și de îngrijit, cu altul de purtat în sîn încă 5 luni de zile, și cu inima ei cea povîrnită nerăbdării și disperării: trăiește acum în casa mamei, lîngă soră-mea cea fără de simțire și de păsare. Eu stau în Cernăuți și mă trudesc să dau în pază și în păstrare unei memorii capricioase, trecătoare, atîtea pagini și idei cîte trebuie să știu pentru primul meu doctorat în teologie. Nu mi-ar fi prea greu și nu m-aș simți strîns cu ușa, dacă aș ști cu siguranță că biata mea nevastă stă bine unde e, dacă aș ști că copilița tatei e scoasă, zilnic, la plimbare și la aer... Dar nevastă-mea îmi scrie lucruri triste: pe fetiță n-are cine s-o plimbe și s-o poarte (biata mamă n-are indiferența mea față cu ochii lumei și nici destulă vreme); ea însăși, cu noua ei povară, ar avea nevoie de ajutorul altuia. De aceea, dimineața, cînd deșir o oră pînă la Volksgarten și înapoi, acasă, cînd pîndesc să treacă sorocul iritabilelor mele digestiuni, acuma, cînd gîndul meu pune acestui alb lințoliu dantela-i numeroasă: umbra unei mustrări de cuget se lasă peste mine: întîrziezi! pierzi vremea! Ai tăi așteaptă în loc strein și în împrejurări stingheritoare...

Lăsînd în urmă cimitirul, subt mantia-i regală, sfîșiată într-un singur loc de gura neagră a unei gropi în lucru, am intrat în orașul prididit de seară. Se împlinește azi un an de zile de cînd am văzut pe Magdalina tatei, dormind neștiutoare și plăpîndă, pe patul femeii care o alăpta. Și mergînd spre casă, mă uitam cu drag la landra de copii, ieșiți din școală, cum se agață și se bătea, pe săniile țărănești, în drum, spre sat. O, Stăpîne, înverdnicește-mă și pe mine să văd pe Magdalina [1]) și pe fratele ori sora-i viitoare: maricei și sburdalnici ca aceștia!

3 mai. Chiar în ziua de 30 aprilie, la 3 după amiază — cîteva ore, adică, mai înainte ca să scriu mediocrele doleanțe de mai sus, nevastă-mea mi-a născut, tot la spitalul „Maternitatea", a doua copiliță. A doua zi, 1 mai, am primit o telegramă, din partea unor cvasinecunoscuți (prieteni ai doamnei Sacara și noi între noi, aproape numai pentru D-sa) care, ca și cea din 6 ianuarie 1905, petrecuse noaptea aici în Cernăuți. Încă o fetiță! Iisus Christos să fie mirele inimei și-al cugetului ei, în toată viața ei de sentiment și de gîndire! Domnul să fie scutul și leagănul ei, în toate zilele nevîrstniciei ei! — Și ceea ce sufletul meu L-a rugat, de luni de zile încoace, și-L roagă neîncetat: dăruiască-i, cu iertarea păcatelor părinților ei, izvorul laptelui de mamă! — O, iată ce stă și azi, nelimpezit, pe inima mea: Ridicat-a Milostivul dizgrația și blestemul Lui, de pe acest sîn, pe care l-am mînjit și împins blestemului dumnezeesc, cu necurăția mea de pînă mai deunăzi? Întors-a El în acest sîn, răscumpărat prin nobilele diformări ale maternității, laptele refuzat, întîia oară, spre pedeapsa noastră? Iată ce mă întreb mereu, iată ce solicit Stăpînului, în sărăcia credinței și-a rugăciunei mele!

Știrea că așteptatul copil e tot o fetiță și nu băiat m-a bucurat mai mult decît dacă ar fi fost contrariul. Un băiat — un viitor bărbat — mi-ar fi sporit atît de mult grijile și tristețea! Din vlaga mea săracă, din nervii zdruncinați și din vecinica înserare a sufletului nevestei mele: cum ar mai fi fost să fie viitorul bărbat! Încă o trestie, cu chipul Mîntuitorului? Încă o biată algă: joc valurilor grele ale vieței de bărbat. Și cît de nobilă și cît de completă ar trebui să fie creșterea unui băiat! Mai bine 2 fete. Străduindu-mă să le cresc cît voi putea și voi înțelege mai bine și observînd mai apoi — inevitabil — lipsurile creșterei ce le voi fi dat, mă voi mîngîia măcar cu atît că sînt fete și nu băieți. O, de mi-ar ajuta Mîntuitorul! Poate că nu voi fi în stare să le adun nici o avere: ceea ce vreau, însă, să le las ca zestre și ca moștenire este comoara neprețuită a credinței în Iisus Christos, liniștea și mîngîierea înțelesului Răscumpărării, vecinica dimineață de april a sufletului pentru care Sf. Evanghelie este firmamentul, Biserica drumul vieței, și Paradisul: conacul de diseară.

23 mai. Nu, nici de data aceasta n-a fost cu putință ca nevastă-mea să alăpteze. Am trecut prin zile pline de nesiguranță și de apăsare: mă așteptam la toate veștile cele triste, chiar la cea mai tristă! Sărman copil, zvîrlit în haosul spitalului, lăsat, ca grijă și ca hrană, la mila și compătimirea tuturor: ce gînduri și ce nădejde puteam ca să-mi mai fac! Numele ei ales de mai nainte era Lucreția [2]) — numele nașei noastre, soția D-lui Coculescu — și în rugăciunea mea și în tînguirea mea la Domnul (o, neputincioșul! ce puteam face mai mult), o botezasem cu botezul dorinței mele și închinînd-o în fiecare seară și dimineață, o lăsasem subt candela îndurărilor Maicii Domnului. Mi-a fost dat să gîndesc încă odată cu nesfîrșită jale că: nimic nu poate fi mai trist pe lumea aceasta, decît neputința ori nevoința unei mame să-și hrănească copilul. O cățea, care-și lăptează puii, trece, în fața dreptei judecăți, ca cinste firească și ca vrednicie mumească, cu mult înaintea unei femei nevoitoare ori neputincioase să-și dea sînul gurei bietului vlăstar. Treceam pe stradă, ieșeam la cîmp afară, ori străbăteam „Grădina Împărătească" — și căutam, cu ochi înduioșați, la mamele care își plimbau ori își hrăneau copiii. Sărmana mea Lulucă ea nu va ști ce este sînul mamei! Cîte gînduri posomorîte, cît amar și întristare, n-am purtat pe drumurile mele, în cele vreo 2 săptămîni de la început!

Dar Dumnezeu nu uită pe nimeni, și în împrejurările cele mai grele, și în stările cele mai împresurate, ajutorul lui deschide cale. Ne hotărîsem să încercăm s-o facem primită pe mititică la institutul „Leagănul" și pentru aceasta ne îndreptasem, cu rugăminte, către bunii noștri nași. Dar lor le dăduse Dumnezeu în gînd alt plan cu mult mai bun: să ne dea o doică, pe socoteala lor. Și astfel a și fost. Au găsit în satul Herăstrău o femeie sănătoasă și, după cum am știre, cumsecade, și-au făcut-o mamă adoptivă finei lor Lucreția. Dumnezeu să le dăruiască numai bine și sănătate lor și copiilor lor, și pe copilașul bietei mame, despărțite de el, și pe această mamă și pe fetița mea să-i ungă cu mila Lui și cu puterea-I făcătoare de minuni!

16 iulie (Duminică). În ziua în care am scris cele de mai sus, hotărîrea să năpustesc Cernăuții și să mă înapoiez definitiv, în țară, era coaptă și căzută, din copacul neliniștilor și dezbaterilor mele. N-am putut să mai mă țin; a trebuit să mă plec și să mă frîng, subt atîtea scrisori care mă descumpăneau și-mi sfîșiau timpul cu veștile lor constant amare. Decît să stau departe cu chip că învăț temeinic (în realitate, însă, să pierd ceasuri după ceasuri cu zbuciumările și cu gîndul meu mereu fugar spre cei de-acasă) mai bine să revin între ei și să caut să le fiu de folos și cu mult și cu puțin. Puteam eu să rămîn la Cernăuți încă 2 ani de zile, și în condițiile sufletești în care mă aflam — tot n-aș fi făcut multă ispravă. Am plecat, deci, intim încredințat că plec de totdeauna și că de aci nainte, în țara mea, trebuie să lupt ca să-mi creez o casă și o masă. Mai erau însă, pe lîngă acestea și cauze inferioare, tot atît de puternice, dacă nu și mai mult, care mă amenințau din zi în zi. Eram și sînt la isprăvitul mediocrelor mele puteri bănești. Acum trei ani, aveam în renfă 10000 de franci. Pînă acum un an, a trebuit să intru în ei și să-i retez cu 2500. Anul trecut, în toamnă, Doamna Sacara mi-a cerut, cu împrumut, și i-am dat: 5000 (2 titluri de rentă), de-atunci încoace, am rămas cu 2500 și-am tot redus din ei, lună cu lună. D-na Sacara îmi întoarce, lunar, cîte-o sută de franci, dar atît nu-i ajungea nici nevesti-mei, lîngă mama, nici mie, în Cernăuți. De cîte ori, în odaia mea, din Pitzelligasse și acum pe urmă, în aceea din Gartengasse, nu mă plimbam, pierdut, răsucind și dezrăsucind în cugetul meu, sfios față cu viața și perplex față cu asprele ei cerințe, firul gîndului: cîtă vreme va mai merge cu această despărțire — eu aici, ai mei în București — și unde vom întinde cortul sărăciei noastre, în ziua capitulării? De aceea, astăzi, cînd am trecut de aceste văi de cumpănă și de frămîntare, mă simt mai bine și mai forte. Oriunde ar putea duce cărarea pe care acum o am subt tălpi — tot e mai bună, căci merge înainte, pe cînd în ermitagiul meu din Cernăuți băteam mereu în cerc.

21 august (Luni) 1906. Am scris, în luna aceasta, (de la 3 la 15) o bucată literară (un dialog) cu titlul **Adamova.** Subiectul, în parte, trăia în mintea mea de astă-iarnă. Adamova e o biată nevoiașă din Cernăuți, Weinberggasse, no. 28, pe care, cînd eram acolo împreună cu nevastă-mea, o miluiam cînd și cînd. Îmboldul de a scrie mi l-a dat amicul Iulius Dragomirescu, redactor la „Revista Idealistă". Manuscriptul caută să fie azi în mîna directorului revistei, care, firește, trebuie să hotărască, cel din urmă, dacă dialogul meu se va publica sau nu se va publica [3]).

Lucruri mai însemnate, de notat, prea puține, în decursul acestor 2 luni, de cînd am plecat din Cernăuți.

Faptul proeminent a fost botezul fetiței mele Lucreția în ziua de 23 iunie, într-o vineri. Au botezat-o nașii mei Nicolae și Lucreția Coculescu, în biserica Amza. După botez, am fost poftiți, la nași acasă: mama, nevastă-mea, domnișoara Ecaterina Sacara și eu. În cursul mesei, nașii mei m-au făcut să trec pe cărarea impracticabilă și plină de întreruperi a unei dispute inegale (căci eu trebuia să fiu mic și să nu dau sonoritate argumentelor mele) asupra convingerilor mele creștine. Auziseră că es avea de gînd să mă fac preot și voiau, cu orice preț, să mă facă să părăsesc sinistra-mi hotărîre. Răspunsul lung și lat pe care n-am putut să-l dau atunci, îl-i voi da, cu încetul, în tot ce voi scrie de aci înainte, îndeosebi în „Scrisorile către Simforoza" [4]).

26 august (Simbătă). Alaltăieri, joi, fusei cu nevastă-mea la Expoziție, deabia întîia oară. Am cercetat puține pavilioane și numai în trecere. Cîtă vreme ți-ar trebui să examinezi tot cu deamănuntul! M-a impresionat cu deosebire Pavilionul Austriei. Palatul Artelor și Cula Românească. În Palatul Artelor mi-a fost dragă pictura lui Aman, pe care n-o întîlnisem, pînă acum, adunată într-un salon întreg, și mai puțin a lui Grigorescu. Mi-am promis să revin și să privesc pe îndelete aceste bogății ale neamului nostru, îndeosebi comoara lui Aman. Grigorescu mi-e mult mai cunoscut, dar nu atît de scump, cum le e cunoscătorilor noștri de pictură. Zic toți că el înfățișează, în opera lui, mai adevărat ca nimeni altul, plaiul nostru românesc, (cu cîte frumusețî caracteristice) și lumina cerurilor noastre. Cred foarte mult că știu ce spun, ca unii care au umblat prin țări streine, și cunosc cum e pămîntul și cerul altor țări. Dar mie unuia îmi pare rău că Grigorescu vede și traduce lumina țărei noastre și țarina și codrul și dealurile ei: vecinic subt un zăbranic alburiu. Parcă e ceva mai multă violență în albastrul firmamentului nostru, în inima pădurei noastre și în fața pajiștei din poalele pădurii, decît în pînzele lui Grigorescu. Cînd apunea soarele, ne-am urcat în „Turnul lui Țepeș" și-am privit încă o dată peste toată Expoziția (mai privisem din pridvorul Culei) și departe-departe peste București și peste împrejurimi. E adevărat că superba priveliște avea ceva din lumina pînzelor lui Grigorescu, dar acum dau faptul pe socoteala serei și îmi pare că găsesc o confirmare indirectă a ideii că gloriosul nostru pictor e prea alburiu în lumina cerurilor sale — Încolo... cum e Expoziția: frumoasă, urîtă, izbutită, neizbutită... sînt judecăți din care n-ai putea alege decît după zeci de vizite și după un studiu larg și detailat. În detaliu, Expoziția te copleșește; în totalitate, o copleșești tu pe ea. Sînt în ea multe lucruri mici, pripite, cîrpite... Sînt foarte multe împrumutate de prin streini, de-ale streinilor... Dar ce e de zis și de făcut! Nu sîntem noi înșine, nu e chiar viața noastră națională, ajunsă și bîntuită de asemenea metehne?!

12 septembrie. Acum vreo săptămînă (mi se pare miercuri, 6 septembrie) am îmbrăcat, întîia oară, întîia mea redingotă... Era vorba, nici mai mult nici mai puțin, să mă înfățișez Domnului Ministru al Cultelor și Instrucțiunei Publice, Domnul Mihail Vlădescu, care se pare că are intențiunea să-mi încredințeze o dregătorie pendinte de ministerul său. De unde și pînă unde — vă voi spune imediat. Prealabil, a trebuit să dau o raită prin oraș și să-mi cumpăr... ciorapi, cămașă, cravată și-o pălărie tare (cum n-am purtat de cînd sînt). Era un timp ironic, ca însăși ironia cu care mă priveam, gătindu-mă în vederea importantului moment. Ploua ca prin sită, și-am luat-o rara, cu redingota mea, subt umbrela deschisă, care, după cum știți, apără aproape numai pălăria. Din Calea Plevnei, pînă la Grădina Botanică (întrevederea cu Dl. Ministru a fost acasă la D-sa) nu e tocmai departe și dacă o trăsură nu se poate găsi decît prin rară întîmplare, tramvaiul electric îți scurtează jumătate calea. Am fost primit, fără cartă de vizită (ca pămîntul am uitat să-mi iau), dar Excelența sa mă cunoaște din nume... Bine înțeles, nu mi s-a deschis imediat ușa la Ministru, ci am fost poftit să mai aștept, pînă mi-o veni rîndul. A fost o fericire! Eu venisem ferm convins că voi găsi acolo pe prietenul binevoitor, care m-a numit și descris Ministrului și pe care speram să las toată greutatea situațiunei și toată timiditatea mea — căci era să apar cu el, înaintea importantului personagiu — și cînd colo, prietenul nicăieri! Noroc că după vreun sfert de oră de intimă smăcinare, prietenul apare cu încă 2 flăcăi, după el. [5]) Am prins coraj și-am început să vorbesc — să vorbim, să glumim, să rîdem! sub chiar scara pe care te suiai la Dl. Ministru...

Și tot așa cu toții, cîte patru, ne-am înfățișat nainte-i, eu venind în urma tuturor. Cu fiecare, Ministrul a vorbit cîteva vorbe; mie mi-a adresat mai multe întrebări și apoi o alocuțiune în regulă: Situația mea academică, mijloacele cu care m-am susținut în Cernăuți, pregătirea mea pentru dregătoria în perspectivă, iar alocuțiunea: atribuțiunile și sarcinile legate acestei dregătorii. Ministrul era cam bolnav, în costum cu totul de casă, pe cap cu o șapcă de biciclist. Vorbea rezimindu-se cu cotul de o etajeră-bibliotecă, din mijlocul odăii. L-am ascultat, în atitudine respectuoasă și adînc atentă, subliniindu-l cu înclinări ușoare — dar bizar de neatent și de absent din mine însumi și cu conștiința — singură clară — că respectul meu și atențiunea mea sînt pură comedie! Și cu toate acestea eram emoționat!... Mai înțelegeți ceva, dacă puteți! N-am pus de la mine nici o vorbă finală, nici o concluziune: a pus-o Ministrul — „Bine; atunci...: locurile acum sînt ocupate; cei ce le ocupă sînt profesori; voi trimite pe unul, înapoi, la catedră". Mi-a dat, apoi, mîna și ne-a congediat pe cîte patru. Ceilalți trei asistaseră la dialog, de-a dreapta și de-a stînga... Am aflat mai apoi că i-am făcut Ministrului împresiune favorabilă. Dar de ce dregătorie este vorba? Vă voi spune-o, cred, peste cîteva zile, cînd promisiunea ministerială va fi: ori anulată, ori îndeplinită.

15 octombrie. Așteptările mele de dregătorie au mai făcut un pas spre îndeplinire, dar poate tot nu pe cel din urmă. Mai întîi, așteptarea ține de vreo lună. Mi-am spus eu singur însă că ar putea să ție și mai mult, cînd nu e vorba de un post vacant, ci mai întîi de evacuarea lui. Pe lîngă aceasta, sufletește, m-am pregătit constant la neizbîndă. Dar mai serile trecute mă întîmpină noutatea că numirea mea este sigură și că sînt invitat să mă prezint a doua zi la Minister. Era în seara de 11 octombrie (miercuri). Peste zi, fusese la noi Doamna Sacara și o condusesem în trăsură, pînă la d-sa, acasă, după o multiplă cursă în oraș. Seara era vorba să ne întîlnim — cîtiva prietini — într-o sală publică. Florica, sora amicului meu Cocea, laureată a Conservatorului dramatic din București, pleca la Paris, a doua zi, ca să-și desăvîrșească talentul despre care toți

NOTE

1. Astăzi Magdalina Galaction Bajocchini, stabilită în Italia, la Roma, de aproape patru decenii.

2. Astăzi Luki Galaction Passarelli, stabilită, ca și sora mai mare, la Roma. Încă dinaintea plecării din țară, cu peste trei decenii în urmă, s-a afirmat ca o talentată pictoriță, de reală vocație. La Roma și-a desăvîrșit aptitudinile, ajungînd acum o prestigioasă prezență în viața artistică a Italiei, elogios apreciată de cercurile de specialitate și de iubitorii artei plastice. Îmbinînd elementele tradiționale cu cele moderne, într-o viziune proprie, expusă teoretic și în lucrarea „Essere o... non essere pittori", Luki Galaction Passarelli cultivă cu precădere teme, subiecte, imagini și detalii specifice istoriei și pămîntului românesc, în multe din pînzele sale reîntrupînd, în felurite ipostaze, direct sau în metafore, chipul venerat al tatălui. În Italia e cunoscută și apreciată nu numai ca pictoriță, ci și ca scriitoare. Primul său volum de nuvele, intitulat „Sevastia Dumbrava", apărut în 1949, însumează patru ample narațiuni cu subiecte și personaje din mediul românesc, evocînd fizionomii umane îndeosebi din mediul dunărean, al Deltei. Romanul „Sultana", publicat în 1954, prezintă destinul zbuciumat al unei tinere de condiție modestă, aruncată în mijlocul unui mediu viciat, multe pagini conturînd cu luciditate o seamă de caracteristici ale societății românești dintre cele două războaie mondiale. Un alt roman, „Tempo degli angeli", axat pe mitologia biblică, transmite un mesaj etic. Alături de aceste opere beletristice, Luki Galaction Passarelli s-a remarcat și printr-o serie de eseuri filozofice, dintre care amintim „Razionalismo di Bertrand Russel", „I terribili ol[illegible] desi", „Edipo Re...", „Spe[illegible] coli di oggi".

3. A fost publicată în „Revista idealistă", an. IV, nr. 9, septembrie 1906, p. 235 și retipărită ulterior în „Viața socială", an. II, nr. 1, ianuarie 1911, p. 11. Introdusă prima dată în volumul „Clopotele din mînăstirea Neamțu", București, Facla, 1916.

4. Prima „Scrisoare către Simforoza" a fost publicată în „Linia dreaptă", an. I, nr. 4, 1 iunie 1904, p. 50. Alte „Scrisori către Simforoza" au fost publicate apoi în „Literatură și artă română", în numerele din 25 februarie, 25 mai și 25 septembrie 1905, iar mai tîrziu în „Flacăra" an. III, nr. 24, 29 martie 1914 și „Viața românească" an. XIV, nr. 2, februarie 1922, p. 177; an. XIV, nr. 3, martie 1922, p. 405; an. XIV, nr. 5, mai 1922, p. 173; an. XV, nr. 7, iulie 1923, p. 61. „Scrisorile către Simforoza" sînt redactate de Gala Galaction ca un dialog de la depărtare între el și o imaginară prietenă, Simforoza e un spirit pozitivist, raționalist, este o adeptă a filozofiei moderne, rămînînd [illegible] diferentă la dogmele religiei. Preopinentul ei este însă un cleric, care îi trimite lungi predici teologice, sperînd să o convertească, să o aducă în rîndurile dreptilor credincioși. „Scrisorile", neintroduse pînă acum în niciunul din volumele scriitorului, au produs o anume senzație la publicarea lor în reviste, deoarece Gala Galaction știa atît de bine să se dedubleze, încît,

POEME de

Ritm

Cu toată speranța fugit prin imensa cîmpie,
exilați munții credincioși sodomiei,
orașul trăsnește în preajmă,
pe îngeri de uraniu se-ntind
ofticoasele simboluri asin,
nu te îmbie o undiță, cange, harponul
și pacheboiul taie verdeața,
poți adormi lenevind în derută,
absența gîdilă șopîrle pe gușă,
cum putrezește piciorul dacă mai durează dorința,
să fiu anunțat prin clopote răgușite
acolo unde credința e tăndări
și nici înțelepții nu mai dau față,
o catedrală în dreapta
cu aurul crucii în pumn,
spînzurînd pe orbită, la orice rotație
betonul să rupă o tîmplă
și un vînt să ia mortul pe o plită de gheață
să-l pună cu blîndețe în naos,
pe unde mai este cărarea spre casă?
nu se mai poate,
nu ne mai lasă nunta sulfului,
carapacele fraților golului,
pe jgheaburi de o mie de mile
curg utopiile sociale, ninge funingine,
cățelul pămîntului învelit cu cearșafuri de plumb,
clădirile umblă pe roți de burete
în muzica puilor de cristal,
ce singure sînt popoarele și soarele
tras în plase de apă
sub fruntea oceanului sînge.

Să fie

Civilizația cum se termină —
să fie mutat zidul dincolo de zid
mai departe
alt zid să răsară
pînă în apă
marea întreagă să fie de lemn
și iarăși un zid
în spatele zidului înălțat
lîngă zidul perpetuu
cerbii să lingă putred roșcat
laptele vacii să curgă în brun
un cîine de silex
să latre note aprinse
pe masa juraților
și noi călărind
printre uși încoace și-ncolo
pînă s-ajungem de unde-am pornit.

Generozitate

Dar toți născuți sub raza primă
cu gînd egal, cu braț egal
lumea ar fi de-atunci mereu
abia imaginație de cal.
Noi credem însă că au vrut
altfel Ascunsul Absolut
și-au pus vreo două, trei semințe
în capete la întîmplare
să poată fi ce n-a mai fost
și să vedem ce-i mic din mare.
Cei înălțați, oricum aleși
să spună ce și cum și cînd,
nu-ntîmplător — constrînși de lege
să fie drepți! Gîndeam în gînd.

Așa

Da, evadarea din măsură,
dar stoarcerea unei vine
de aur,
mai galbenă patină
să arate forma
lucrurilor ce se-ntîmplă
și colo
împrejurul unui foc
de spirit și de amintire
să credem
în știința ruginii tenace,
căderea șenilelor
cu viclenie
asemenea mărgelelor
în camere întunecate.

Gust

Mi-e foame, ce mică-i grădina
pămîntului, fructele aspre,
alcoolul dospește
în mine de sare,
furnicile curg pe cotlete,
aruncă friptura, pastilele, ceaiul,
val e sudoarea în bîrturi,
apa e grea și e verde,
pe unde se-ascunde
țara carbonului,
aș vrea să mănînc diamante.

Pagini din „Jurnal“

mărturisesc că este mare [6]). Ne dădusem cuvînt de întîlnire pentru a sărbători ușor pe îndrăzneață. La masa de reunire, am aflat despre invitarea mea la Minister.

A doua zi, am fost acolo, după o prealabilă întîlnire cu prietenul susținător, care mi-a dictat petiția de cerere și m-a însoțit pînă la ușa Ministrului. Încă o dată m-a izbit dureros atmosfera sălilor acestui Minister al Instrucțiunei și Cultelor. Cîți funcționari care se învîrtesc de colo pînă colo, fără de nici un folos ! Cîți solicitatori nelegitimi ! Cîți solicitatori — legitimi, dar neluați în seamă ! Și vii și tu să soliciți ; și tu dai loc, aidoma, bănuielii ori compătimirii. Cu deosebirea că tu vei fi primit și ascultat poate chiar satisfăcut, căci pe tine te favorizează primul favorit al Ministrului. Ești tu un postulant legitim ori nelegitim ?

Știu eu ce să răspund ? E drept că fără de intervenirea și de stăruințele acestui prieten, cu trecere la Ministru, n-aș fi scris niciodată petiția pe care am pus-o în buzunarul de la piept al redingotei. Dar e tot atît de drept că gîndul să ocup un loc de „defensor eclesiastic“ [7] a fost complet strein de capul meu. L-am primit cu rezervă, am voit de cîteva ori să-l depun și, în lipsa unui alt loc mai modest, complicată cu precisa vrere a prietenului influent ca să nu fiu altceva decît defensor eclesiastic, m-am hotărît să las să vie totul — în definitiv — cum o fi scris să vie. Să credeți însă, că în toată afacerea aceasta, n-am fost decît cum sînt, fără vicleșug și fără lingușire. Dacă voiți să știți, poate că amicul meu a făcut un simplu bun serviciu Ministrului său, recomandîndu-i pe un om cinstit și cu dor de mai bine, acolo unde și Ministrul voia un atare.

Așa dar, cu petiția în sin, așteptam la ușa Ministrului.

Îndrăznețul meu amic mi-a dat brinci înăuntru și-a plecat. Am rămas cîteva minute lungi, în picioare, în fața înaltului funcționar. Fel de fel de purtători de petiții intrau și ieșeau, îmi luau nainte, vorbeau încet cu Ministrul, îi dovedeau cu probe misterioase dreptatea lor. Toți erau oameni importanți, avocații, inginerii Ministerului, deputații ori stîlpii partidului. Și omul împrejurul căruia gravitau, cu atît respect, cu atîta condescendență, nu era decît idolul fragil al intereselor și al religiunilor mamonice ! Personal, acest om mi s-a părut interesant. Era cu totul altul decît cel văzut la Cotroceni. Acolo era palid, negricios, cu o șapcă pe cap. Aci era cu totul alb, pieptănat corect, în plină sănătate. Se zice că omul descinde dintr-o străveche familie de români mosneni. Pielița lui, într-adevăr, pare a spune oarecare bolorie. Ministrul, tot vorbind cu solicitatorii săi, se uită spre mine cînd și cînd. I-am fost descris cam iperbolic de amicul Nicolae Petrașcu și omul vrea, poate, să vadă, însuși, subt crusta mea, lăudatele mele calități. Firește, încercarea era cam grea, dacă nu amăgită. Ochii Ministrului sînt și mai interesanți. Mici, negri, sclipitori și mobili, prind bine în figura-i albă și spun mare finețe și inteligență. Zic cei dimprejuru-i, că Ministrul are și voință — „latentă“ califica primul lui favorit. Seara, spunînd lui Cocea impresiile mele, i-am terminat (nu știu cu cîtă dreptate) : „Mi s-a părut un tip a la Balzac“.

Puteam să aștept mult și bine ; alții îmi luau nainte. De la o vreme am scos petiția din sin și am ținut-o între degetele-mi asudate. Dar Ministrul îmi vine într-ajutor, mă cheamă pe nume și-mi cere hîrtia. El știe atunci totul ; toate au fost puse la cale din ajun ! Iată-mă eu însumi un netrebnic ocrotit ! Trebuie să mai aștept ; nefericitul, pe care îl înlocuiesc trebuie să se înfățișeze, alături cu mine, înaintea plenipotentului funcționar și să-și prezinte demisiunea ! Îl caut pînă la ușa Ministerului și aflu de la portar că a plecat — a fugit, sărmanul ! Revin, mai aștept cîtva și cînd sînt chemat anume, trintesc în cabinetul Ministrului această frază culpabilă în totul, culpabilă mai ales în primul ei cuvînt :

— „Excelență, domnul Mihăileanu a fost într-adevăr, dar a plecat. Portarul o afirmă“.

Și atunci cîteva cuvinte ca „atît mai prost pentru el“, urmate de porunca iritată, către păzitorul ușei : „Ordin, ca d.M. să fie la două, la mine acasă !“

22 octombrie. Ieri de dimineață, ziarul „Universul“ a publicat că sînt numit defensor eclesiastic. Am fost numit, într-adevăr, pe ziua de 15 octombrie, dar n-am aflat decît cîteva zile mai tîrziu și pînă cînd să apară decretul, întărit cu Augusta Iscălitură, au mai trecut altele cîteva. De cînd am avut siguranța numirii, am căutat să văd și să vorbesc cu cei de la care aș fi putut culege sfaturi sincere și inteligente : cu bunul meu dascăl de Drept Bisericesc, Dl. Constantin Broiceanu, mai întîi. M-am întîlnit cu amicul odihnitor, m-am dus încă o dată la Casa Bisericii, am trecut, vrînd nevrînd, în rondul vorbirea de pe drum, prin fel de fel de culise respingătoare — cum merge guvernul, ce intrigi se urzesc și se rumpe, se schimbă ori nu Ministrul de care depind etc. — și-a rămas să depun jurămîntul mîine, luni, și să încep să lucrez. Ce mă așteaptă în această carieră, întrucît voi putea urma pornirilor mele, intențiilor mele celor bune, cît voi fi îngăduit să depun : las vremei să precizeze. Planurile mele ori mai bine visurile mele sînt mari și generoase. Dar cei vreo 2 oameni cu experiență pe care i-am întrebat mi-au răspuns sceptic. E vrednic de notat răspunsul unuia : „În funcțiunea aceasta, nu vei face nimic din cîte îți propui. Favoarea, influența, hatîrul și corupțiunea vor frînge în două și vor face neputincioase rechizitoriile d-le cele mai cinstite și mai solide. Tot ce vei putea face este să dai în vileag, după ce vei fi dat afară din funcțiune, într-o lucrare : observările, dezideratele, pătăniile d-le, scurt : roadele experienței d-tale“. Așa dar, l-am replicat eu, din toată silința mea, mă voi alege, moralmente, numai cu această consolație literară.

Seara am făcut o vizită D-nei Sacara : aflase despre numirea mea. Și sufletul ei iubitor și ceremonios a legat aceste date de 21 octombrie, pe fondul bucuriei simple mulțe, a mamei și a nevăstei-mi, borbota simțirei lui superioare.

8 noiembrie — Am fost ! am fost defensor eclesiastic : 15 zile... Am depus jurămîntul luni 23 octombrie, mi s-a cerut demisiunea la 31 și am scris-o a doua zi seara, 1 noiembrie. Totul a fost o glumă, o farsă, iar pentru mine și-ai mei triste castele în Spania. Căzînd ministrul Mihail Vlădescu, a căzut și dregătoria mea. Pare-mi-se că în chiar ziua cînd juram că voi fi funcționar vrednic, ministrul care mă chemase pleca din minister. Am auzit tot de pe atunci, că nefericitul îndepărtat, nu atît din cauza mea, mai virtos din cauza notoriei sale incapacități, nu vrea să se dea bătut ci așteaptă hotărîrea noului ministru. Așteptarea lui însă trebuie să fi fost destul de activă. El, om politic înregimentat, trebuie să fi avut prietini și trecere la potentații zilei. Dl. Constantin Disescu, noul ministru, poate că fusese instruit și pus la cale, chiar de pe cînd se zvonea cu persistență că va succeda D-lui Vlădescu. Oamenii politici sînt atît de legați și de datori celor pe spinarea cărora se ridică ! Vă mărturisesc că și eu am apelat la 2 prietini : Ion Duca [8]) directorul Băncii Populare, om de talent și de viitor politic, și la Gheorghe Danielopol, șeful marelui dascăl și avocat Danielopol, el însuși avocat iscusit și ca și celebru. Ambii cunoșteau pe noul ministru și cel de-al doilea în chipul cel mai intim. Dar ajutorul lor a fost prea tîrziu. Duca, s-a plimbat prealabil, vreo 5 zile prin țară (dacă n-o fi trecut și granițele ultindu-mă cu desăvîrșire. Danielopol m-a sfătuit să văd singur pe ministru, adînc convins că înfățișarea și cuvîntul meu vor fi miraculoase. Am rămas astfel, singur, într-o luptă cu totul inegală. Pe de o parte, fostul defensor, avînd de partea lui, întîi pe Ministru, al doilea pe Secretarul General, în urmă, șirurile invizibile și atotputernice ale prietenilor politici, iar pe de altă parte eu și profesorul meu, Constantin Chiricescu, administratorul Casei Bisericei. Cu cîteva zile mai înainte ca să fiu chemat să-mi dau demisiunea, făcusem o vizită recunoscătoare fostului ministru, particularului Mihail Vlădescu. Îl simțeam pe **om** mai aproape de mine, decît pe **ministrul** ce-mi încredințase dregătoria. Căderea lui încălzise spațiul dintre noi și, firește, îl mai și micșorase. M-a primit amabil și mi-a vorbit între 4 ochi, din nefericire, tot un discurs, ca întîia oară. Mi-a spus lucruri cu miez, drepte, adevărate, dar, pare-că, tot cu un praf de sare oficială. I-am spus în clipa de plecare : „Domnule Vlădescu, dacă zdruncinul din zilele din urmă a putut să-mi dea o slabă mingiiere, apoi mîngîierea este că am putut să trăim, laolaltă, aceste cîteva minute, de mărturisire și de libertate“. E drept că n-am zis chiar așa, dar acesta a fost înțelesul. Amicul Demetrius l-a găsit cam stîngaci. Poate că tot așa și Dl. Vlădescu, însă mi-a răspuns : „Îți mulțumesc ; du-te, lucrează, și cînd vei avea sfaturi de cerut, observări și rezultate de comunicat : vei fi totdeauna binevenit în casa mea“.

Bietul fost ministru ! observările și experiența mea erau să moară în ou. Marți 31 octombrie, am compărut înaintea noului ministru : adversarul meu, aș putea zice, asistat de Secretarul General, și eu, asistat de fostul meu profesor de teologie, administratorul Casei Bisericei. Cine nu cunoaște pe Dl. Constantin Disescu ! Avocat, literat, conferențiar, sociolog, nepot de călugăr, cunoscător al vieței bizantine — mai pre sus de toate, mare impresionist, diletant, în toate cîte nu sînt avocatură și viața practică (deși se pare că și aici se arată cîteodată diletant), curios de lucruri, de idei, de oameni, dar mentalitate fluturatică și grabnic uitătoare ! Dl. Disescu era cel ce trebuia să aleagă între interesele clientului său și clienților săi și între naivitatea și sinceritatea mea. În această primă întrevedere, ministrul a pus cestiunea astfel : „Este chiar în interesul D-lui Vlădescu, binefăcătorul d-le, ca să-ți dai demisiunea“. Premisa pe care se întemeia această afirmare era că destituirea predecesorului meu nu se făcuse în mod neregulat, ilegal chiar, lăsa ministrul să se înțeleagă. Dar argumentul cel mai tare pentru care nu puteam să rămîn în dregătorie l-a găsit potrivnicul meu : n-am încă 30 de ani cît cere legea. Am cerut o amînare de 3 zile ca să mă gîndesc și să spun și alor mei dizgrațioasa aventură. Mi s-a dat numai o zi, răstimp în care am făcut slabe treburi. Am văzut pe Duca, am vorbit cu Danielopol și aceasta a vorbit ministrului despre mine, dar lucrurile erau prea naintate. Riguros legal, destituirea primului și ridicarea secundului defensor eclesiastic erau alăturea de lege. Unde mai pui la socoteală că sacrificarea mea — un nume fără calificativ, nici conservator, nici liberal, un om fără trecut — era cerută de toată garda pretoriană. Mi se părea foarte clar că ministrul și secretarul lui sînt aprioric împotriva mea. Și firește, pentru un lamentabil aprioric politic. Cît pentru persoana, înfățișarea, istețimea, capacitatea, meritele înnăscute și cîștigate, în dregătorie, ale competentului meu : erau atît de șterse, că părerea mea de rău învecina cu necazul. Mi-aș fi dorit un potrivnic ceva mai dezghețat, încaltea să-mi fi putut mărturisi eu însumi că am cui să mă las bătut. Nu ; ironia împrejurărilor și-a persoanelor nu m-a cruțat de loc. Adversarul meu triumfător trebuia să fie Dl. M. I. Mihăileanu, institutor și tiitor de școală particulară. Ministrul, campion legalității, trebuia să fie Dl. avocat Constantin Disescu. La a doua comparațiune stimulat de Duca — excelentul pelerin s-a pregătit de dimineața pînă seara să vorbească Ministrului — eu am întors cestiunea, ca să cîștig timp : „Îmi afirmați că este de cel mai mare interes pentru binefăcătorul meu, Dl. Vlădescu, ca să-mi dau demisiunea ; aceasta implică premisa că destituirea d-lui M. ca și numirea mea sînt acte ilegale. Eu însă trebuie să cred și să afirm contrariul, trebuie să rămîn la locul meu și să fiu solidar cu cel ce m-a chemat. Să-mi dau demisiunea ar fi tocmai să-l trădez și să subscriu cu DV. că a călcat legea. Nu pot, deci, să demisionez decît după prealabilă întrevedere și consultare cu Dl. Vlădescu“. Vă închipuiți că acest limbagiu a supărat pe Dl. Disescu, nu însă prea adînc, pentru că natura lui de comedian nu i-o permitea și al doilea pentru că, o oră mai nainte, amicul Danielopol se pare că-i vorbise despre mine cu oarecare însuflețire. Secretarul General, Dl. Dragomir Hurmuzescu își schimbase atitudinea ; tăcea și rîdea ambiguu ; făcea act de lașitate, căci se temea să nu indispuie pe Doamna Sacara — ori (cine știe) după întrevederea ce avusese cu domnia sa, în dimineața zilei, începuse să mă creadă altceva decît un lacheu al Domnului Vlădescu.

Ne-am despărțit supărați, cel puțin în aparență, și consecințe cu motivul de refuz ce aduseserăm, am alergat la Cotroceni, la Institutul Botanic. Păcat ! Dl. Vlădescu nu s-a înapoiat de la Cîmpu-Lung, nu se știe cînd se va înapoia. Seara, Dl. Chiricescu m-a chemat la el acasă și m-a sfătuit să-mi dau demisiunea „chiar în interesul D-lui Vlădescu“ — ceea ce am primit și executat cu dezinvoltură. M-am așezat la biroul fostului meu profesor — un brav, un cavaler, în comparație cu Secretarul General, trădătorul fostului ministru — și-am așternut pe hîrtie demisiunea pe care mi-o dicta, în impersonală, proză oficială.

14 noiembrie. — Vor fi la anul 10 ani, de cînd... nu ! vor fi la anul numai 9, vor fi 10 peste 2 — de cînd ne ținem, prieteni și tovarăși literari, cîțiva flăcăi, trecuți astăzi cu toții peste sfertul de veac. În 1898, ne legarăm fărtați : Theo [9], Șarenga, Cocea, Demetrius și eu. Mai era încă unul (dar acesta un fel de cometă, în sistemul nostru planetar), mai era Iulius Dragomirescu — caracterul cu anotimpuri în veci capricioase, sufletul tăndărit și talentul bizar care fac pe Iulius Dragomirescu. Theo s-a făcut călugăr ; Șarenga și-a risipit creierii la Paris [10] : Cocea și-a prelungit aurora anilor de zile ; Demetrius a luptat și luptă ! cu mizeria, dar a publicat 2 volume de poezii ; eu... am dat și eu să mă fac călugăr, dar m-am oprit la pragul Facultății de Teologie, m-am însurat, am făcut 2 copii, și-am stins, în indecis, cărarea astralității mele. Iulius Dragomirescu, cel ce ne aparținea mai puțin, a învins negurile orizontului și și-a afirmat o stranie lumină, ofensatoare pentru foarte mulți, rară, genială ! pentru un mic număr de rafinați sau de suciți. Hasdeu e printre acești din urmă : dar cum e Hasdeu ? sucit ori rafinat ?... Știu numai că Hasdeu ține, în opiniunea sa, pe Iulius Dragomirescu, la o înălțime excepțională.

În cursul acestor vreo 8 ani, scurși surprinzător de repede, frăția noastră literară n-a mai cîștigat nici un tovarăș. Cocea a huzurit 2 ani pe la Paris, Demetrius s-a bătut, și mai lung, cu foamea și cu cafeneaua, Theo : cu o chemare pe care n-o avea. Nici unul dintre noi n-a luat, ca Iulius Dragomirescu, greul și noroiul pe de-a întregul. Era firesc, prin urmare, ca, după atîta vreme, să ne găsim aproape tot acolo, de unde ni se părea că am plecat. Numai Cocea și-a făcut numele ceva mai cunoscut scriind în ziare articole diverse, îndeosebi despre justiție și magistratură, căci amicul a fost magistrat pînă mai ieri.

Astă vară, pe cînd hălăduiam pe dealul lui Radu-Vodă, Demetrius mi-a adus un ziar puțin celebru — mai mult o efemeridă — și m-a invitat să citesc niște foiletoane, dintr-un șir cu titlul : „Confesiunile unui actor“. Nu erau decît 2 și m-am executat stante pede. Fără de codeală, i-am spus că autorul lor îmi pare cu talent. Aceasta i-a dat coraj amicului și i-a dezlegat limba. Da, cu talent, și, după cum mă voi convinge, treptat, cu mare talent. Atunci a început să-mi spună cine e omul pentru care venise, întradins, ca să mi-l facă cunoscut și cum au legat prietenie. După cîteva zile, Demetrius a venit la noi acasă. Calea Plevnei, cu prețiosul lui descoperit, după cum, odinioară, în strada Semicerc — își amintea Demetrius — el însuși venise la brațul altcuiva [11]. Acest necunoscut astăzi e un nou prietin vechi de aproape o jumătate de an, un tovarăș nou, în grupul nostru, o speranță și-o mîngîiere mai mult. Nu-mi luați în nume de rău să vă amintesc că pe Demetrius eu l-am botezat așa [12] Îmi era dat să mai am un fin de acest gen și anume pe recomandatul lui Demetrius. Mirați-vă, însă, botezatul meu este, de neam, ovrei ! Îl cheamă Rudolf Bernhaut ; îl cheamă azi Radu Baltag. [13]

27 noiembrie (Luni). — Ne întîlnim în fiecare duminică, Baltag, Demetrius și eu, o duminică undeva prin oraș, duminica următoare, la mine acasă. Ieri a fost cazul din urmă. Bieții prieteni vin de departe ; s-ar putea zice dintr-un capăt al Bucureștilor la celălalt. Din Calea Dudești pînă la „Vila Regală“ e timp și spațiu. Îi primesc și eu și-i sărbătoresc după puteri. Au stat la mine, ieri, de la 4, după amiază, pînă la 10 seara. Am discutat, am ris și-am ospătat. Am discutat despre credința în Mîntuitorul și despre minunile timpului apostolic, plecînd de la cartea lui Weizsäcker **„Das apostolische Zeitalter“**, din care le-am citit unele lucruri vrednice de toată luarea aminte. Am ris de drăgălășiile Magdalinei și-am ospătat din cîte ne-a pus nainte modestia mijloacelor mele, dar și abilitatea culinară a nevestei-mi. Eram niște conmeseni și sîntem ori de cîte ori putem să ne întrunim — foarte desperecheați. Demetrius carnivor și gastronom, în chip exclamativ și ostentativ, Baltag, de aceleași înclinări dar mai discret, eu semi-vegetarian, inimic meselor delicate, montanist, dacă vreți. Și această nepotrivire de la masă nu era decît o latură a nepotrivirei multilaterale care există între noi — amici ciudați, legați prin iubire și stimă reciprocă, deosebiți prin ideal și prin credință. Neapărat, Baltag și Demetrius, se aseamănă laolaltă mult mai mult, decît eu cu ei ; și în definitiv și Cocea și Theo, cît de dispărați între sine, cît de neasemeni cu aceștilalți doi, și nu cu mine. Ei, Doamne ! în opoziție cu toți acești prietini, eu cred într-un Iisus Christos, pe care cugetul meu înfierat și vecinic sîngerînd, pe care viața mea obscură și fetidă îl fac blafard și teoretic ! La ce bun credința mea, la ce bun aripele convingerei teoretice, cînd foarfecele josniciei mele omenești și personale le retează pe măsură ce cresc și bat.

Cît de nesigură și de schimbătoare e inima omenească ! Acum vreo 4 ani eram atît de sătul și de apăsat de singurătate că am zguduit tălpile casei ca să iasă pe vrerea mea și să impun tuturor hotărîrea-mi de însurătoare. [14] Astăzi, înțelegînd și prețuind destul de mult avantajele stării asociate, mă gîndesc cu nostalgie la timpul cînd eram monah. E adevăr că subt înfățișarea mea, cam una și aceeași, trăiesc mari contraziceri, cronice oscilațiuni și incurabile slăbiciuni. Cînd eram, lunile trecute, singur cuc, în chilia mea din Pitzelligasse, și apoi din Gartengasse, și mă sfredelea dorul de nevastă și de copii, îmi mărturiseam că decît așa crucificare, e de-o mie de ori mai bine să fii cu toți ai tăi, în starea cea mai mediocră, subt același acoperiș, lîngă aceeași vatră. Acum trăiesc în visul împlinit ! Avem două odăi cu tindă între ele, avem bucătărie, pivniță, magazie, grădină și curte (numai pe seama noastră). Prima odaie e a mea, ceailaltă : a nevestei, a doicei și a copiilor. În tindă e o sobă de fier în care arde foc ; ușile sînt larg deschise : Magdalina își descîntă jucăriile, Lucreția vrea să sugă, nevasta e la bucătărie, doica spală cîrpele... Și, în visul de odinioară tradus riguros în realitatea actuală, iată-mă nevoit să scot iarăși la iveală bucoavele de la Cernăuți : Istoria Bisericească, Introducerea în ambele Testamente, Archeologia Biblică și celelalte !...

NOTE

la un moment dat, s-o crezut că Simforoza e o ființă reală, care polemizează cu un slujitor al altarului. Abia mai tîrziu scriitorul a precizat : „Simforoza, care a pus în mirare și a intrigat pe mulți dintre cititorii mei, este o plăsmuire de consolație literară și de confidență...“ (cf. L. Leoneanu, „De vorbă cu d. Gala Galaction“, în „Adevărul literar și artistic“, an. IX, nr. 460, 29 septembrie 1929, p. 1).

5. Prietenul și protectorul lui Gala Galaction era N. Petrașcu, directorul revistei „Literatură și artă română“. Bucurîndu-se de un meritat prestigiu în epocă, atît prin superioara ei ținută artistică, prin excelentele condiții grafice în care apărea, cît și prin numele prestigioase ale colaboratorilor ei, publicația lui N. Petrașcu a reprezentat, pentru Gala Galaction, „prima gazdă serioasă care a primit și încălzit pe pelerinul iluziei“, cum mărturisea în „Amintiri literare“ publicate în revista „România“, an. I, nr. 145, 25 octombrie 1938, p. 5 De N. Petrașcu se apropiase încă de la începutul anului 1898, cînd fusese invitat să participe la reuniunile serale ale „Cercului amicilor literaturii și artei române“.

6. Stabilită la Paris, Florica Cocea a devenit, într-adevăr, o actriță remarcabilă. A murit la 25 septembrie 1946, în vîrstă de 54 de ani.

7. Defensorul eclesiastic este un fel de procuror bisericesc, însărcinat să ancheteze și să judece cazurile de indisciplină și de încălcare a canoanelor săvîrșite de preoți.

8. E vorba de omul politic I. G. Duca, fost coleg de liceu cu Gala Galaction și prieten din acea perioadă.

9. Tudor Arghezi. Apelativul Theo provenea de la prescurtarea numelui său adevărat Ion Theodorescu.

10. Figura prietenului său a fost evocată ulterior de Gala Galaction în articolul „Armand Șarenga“, apărut în revista „Scena“, an. II, nr. 117, 5 mai 1918, p.2.

11. Prin 1898, la grupul adolescenților cu visuri literare, care se întruneau în casa lui Gala Galaction din strada Semicercului nr. 3, s-a alăturat, la scurtă vreme de la constituirea lui, și V. Demetrius, bintuit și el de fantasmele scrisului. Cei trei care alcătuiau nucleul grupului — Galaction, Arghezi, Cocea — l-au simțit îndată aproape sufletește, dobîndindu-l, chiar din acel moment, prieten bun și nedezmințit pentru tot restul vieții. (cf. V. Demetrius, „Cîteva amintiri“, în „Viața literară“ din 15 mai 1934).

12. Schimbîndu-i numele din Dumitrescu în Demetrius, Gala Galaction urma să prefațeze primul volum de „Versuri“ al prietenului său. Volumul a apărut însă, în 1901, fără această prefață, pe care Gala Galaction a publicat-o mai tîrziu, cu titlul „Scrisoare către V. Demetrius (1899)“ în revista „Poezia“, an. I nr 4—5, 1 aprilie 1915, p. 18.

13. Stabilindu-se ulterior la Paris, și-a schimbat din nou numele în Adrien Le Corbeau, scriindu-și opera în limba franceză.

14. Gala Galaction s-a căsătorit cu sora Zoe la 17 aprilie 1903.

Teodor VĂRGOLICI

GHEORGHE PITUȚ

Sărbătoare

Trăiască florile, fanfara,
Trăiască vinul mînios,
Trăiască lupta și povara,
Trăiască și cei mai de jos.

Trăiască pîinea și cuțitul
În mîinile acelea drepte,
Trăiască omul, ametitul
Deprins să spere și aștepte.

Trăiască-n veci nezdruncinata
Prietenie — din natură.
Pra-vi-ga-vat să fie gata
Cu pumnii frigului în gură ?

Trăiască iarăși neamurile
De-a lungul lor în surd alean,
Străvechiul riu și ramurile
Să spargă cerul de uran.

Trăiască visurile cite
Duh nou le ia necontenit !
Berbeci de fier cărați pe plute —
Sîntem doar vii. Și n-am murit.

Cîndva

Societățile pe bani,
Pe muritori suiți în vis,
Pe morții de subt bolovani,
Tu încă nu, eu m-am decis.

Atît prezent, numai prezent
Și logosul s-a-mbolnăvit.
Pe moartea muntelui, dement
Un cosmic ou rostogolit.

Structurile se rup încet
Pe cînd să fugă puiul lui
Din varul dur și violet
În care țară a domnului.

Înmărmuriți ca-ntre lumini,
Bătrîni vedea-vom ce sublim
Trimis la noi din sori străini
Să nu mai știm cum să murim.

Unu

Lumină — în patria numerelor,
unu, doi, trei, patru, cinci...
doi ce legătură să aibă cu unu,
dar patru sau trei,
să fie unu în fiecare
din cele numărate ?
El e singur, pe loc
necuprins, el contemplă
civilizația eficace
a răspîndirii lui,
cum ar avea pretenția, cinci
că unu se duce și vine
și chiar s-a oprit în camerele sale,
unu refuză să participe
la semnificația celorlalte,
atîta depărtare între unu și doi
indiferență pînă la patru,
neînțelegere între unu și cinci,
dar brusc într-un punct înalt
cînd cifrele atîrnă ca ciorchinii,
cu ochii lor săpați de uscăciune
privesc desertul, dincoio de el,
întins ca beduinii lacomi
la țara plină de mister
dar singur e unu ca pustnicul
retras în grote,
ca înțeleptul nestiut
în sura mulțime,
ca un turn de pază
și unic în larga
pierdută eroare.

Revoluționarul

Cum să ne vină să credem
Che — minunatele mort,
Dedesubt pe un nor al planetei
un boy te așteaptă în port.

Măririle statice nu-s
Che pentru tine vreun fel
De-a fi, Șapte munți —
Pregătiți ca un cosmic rastel.

Fapta odată sfîrșită
Che o priveai ca și cum
Inundase cu melci o cîmpie.
Continentul la arme și drum !

Nici nu ne vine să credem
Che — minunatule mort,
Înnoptat într-o vale-a planetei
Un greier îți cîntă în port.

un poet - o poezie

DIMITRIE STELARU

Viața umblă

Pînă cînd oasele mele vor dirija orhestra cuvintelor ?

Viața umblă despuiată peste pămînt
ca o vioară fără aripi, setoasă
de bolta unde e miezul poetului
de fata care își leagănă pleoapele.

O, poezia e atît de supărată
că n-o să moară niciodată !
Vă jur pe culoarea văilor bătrîne
chiar pe dinții lupoaicei din pat.

O linie albă, caligrafiind texte obscure pe arama unor nopți de insomnie. Nu o trasează nimeni, pentru că nu există nimeni în afara chenarelor ei. Înțelegerea, această ființă tiranică, îi pretinde un cifru. Deplasarea unghiulară a calului, pe caroiajul tablei de șah, în căutarea unui Richard-călăreț de sidef, închide în sine un astfel de cifru. În poezia lui Dimitrie Stelaru cheia lirică îți orientează pașii către un spațiu nins de pulbere astrală. Rostite fără obsesia ezitării dintre sunet și sens, silabele destinului își păstrează nimbul stelar chiar și în întunericul lăuntric, din oase. În confruntarea vieții cu timpul, conștiința vremelniciei potențează starea poetică tocmai prin melancolia în care transpune lumea. Limita existențială nu stîrnește coșmaruri, ci iscă neliniști numai în legătură cu destinul cuvintelor : „Pînă cînd oasele mele vor dirija orchestra cuvintelor ?" Căci, viața „umblă". Ea nu-i metaforă împietrită, ci devenire. Deci, trecere.

Supusă legilor gravitației, viața „umblă despuiată peste pămînt / ca o vioară fără aripi". Condiție dezolantă, din care o salvează tocmai vocația visului, aspirația către orizonturi altitudinare. O sete devastatoare îl determină pe om să jinduiască, cu priviri halucinate, cerul înrourat al artei, „bolta unde e miezul poetului". Și, dacă rememorăm biografia lirică a autorului, el descinde din vestita „dinastie a Stelarilor", a acelor voievozi ai nopții care apun vederii noastre, dimineața, pentru a răsări, eminescian, în noaptea altor emisfere. De pildă, în emisfera de taină ascunsă sub legănarea de pleoapă a feminității. Taină ce promite puritate, dar și indescifrabile enigme. Să o numim, cu un cuvînt de demult al poetului, Eumene. Și să nu-i sfîșiem, cu privirea, vălul de in și azur.

Dacă timpul, reper uman, măsoară existentul, eternitatea este apanajul poeziei. Opoziția, marcată strofic, dintre viață și artă, substituie, de fapt, dezacordul efemer — peren. Pornind (sau nu) din realitatea palpabilă, poezia se sublimează, prin decantări succesive, devenind ea însăși, adică univers fictiv. Distanțarea față de viață, înseamnă, de asemenea, distanțare față de epilogul inevitabil al acesteia : moartea. În mod surprinzător, „nemoartea" poeziei provoacă, la Dimitrie Stelaru, drame hyperionice. Nemurirea echivalează și aici cu o cumplită damnare. Tristețea ținuturilor reci ale absolutului înmărmurește pînă și carnea cuvintelor. Tăcerea lor sugerează parcă mai intens superlativul durerii : „O, poezia e atît de supărată că n-o să moară niciodată !" Căci mihnirea poetului nu este nici simplă cochetărie, nici act gratuit. Iar versurile care o circumscriu au o simplitate extremă, semn al suferințelor liminare.

Diminuarea vieții în poezie se pedepsește prin cea mai severă frustrare : refuzul morții. Sau, mai clar exprimat, prin versul-inscripție al lui René Char : „Poezia îmi va fura moartea". Prin sondajiile operate în structura negativă a existenței, arta coboară în infern împreună cu aceasta, dar nu se neantizează o dată cu ea. Povara eternității devine atît de apăsătoare, încît nici uitarea nu mai constituie un refugiu pentru veghea neîntreruptă a poetului. Căci, confundindu-se cu propria conștiință de sine, poezia nu speră să-și atingă pragul letal decît cu umbrele regretului sau cu o irepresibilă melancolie.

„Poezia e atît de supărată / că n-o să moară niciodată !" Ea rîvnește o zadarnică solidaritate cu viața, în moarte, spre a se absolvi, astfel, de trădarea la care a predestinat-o un destin diferit. Însă, acel „niciodată", cu vii rezonanțe poești, este implacabilul principiu de osîndă al zării lirice. El cutreieră vămile văzduhului ca un corb alb, cu pliscul sticlos și priviri translucide. De unde, obsesiile, rotindu-se în cercuri tot mai albastre, figurează acel amețitor scîncet mitologic : „Poezia e atît de supărată..."

Nicolae ALEXANDRU

CRONICA CENACLULUI

E îmbucurător faptul că, sub conducerea poetului M.R.P., cenaclul Uniunii Scriitorilor tinde să devină, de la o reuniune la alta, ceea ce își propusese dintru început : un cenaclu *profesionist :* adică scriitori mai mult sau mai puțin afirmați citesc, își confruntă în mod deschis opiniile și, ca o urmare firească, implicațiile teoretice ale discuțiilor capătă astfel ponderea ce li se cuvine. Nivelul lecturilor a atras ascultători competenți și în lipsa mai multor critici *chiar* de profesie (de ce atîta lipsă de „curiozitate" ?) s-a format un nucleu activ de „forțe proprii": Dumitru Țepeneag, Laurențiu Ulici, Iulian Neacșu, Vintilă Ivănceanu, Ion Papuc și alții. Așa dar, după Leonid Dimov, Ilie Constantin, Nora Iuga sau Constantin Abăluță, au citit, vineri 9 mai, Paul Goma (fragmente din romanul *Ostinato*, a cărui apariție la E.P.L. întîrzie inexplicabil), Vintilă Ivănceanu *(Vultcaloborgul și frumoasa Belleeponge* — poem în 13 capitole), Dana Mohor și Dușan Petrovici (poezie). Dezbaterile s-au concentrat asupra virtuților deosebite ale prozei lui Paul Goma, subliniind tradiția realistă de autentică factură (responsabilitate, lipsă de „poleială", stil acut). Poezia, reprezentată de autori foarte diferiți ca orientare, a prilejuit un spectacol încîntător (la Ivănceanu), o suav-revoltată lectură (Dana Mohor), un contact grav cu strigătul liric primordial (Dușan Petrovici).

V. M.

G. CĂLINESCU
autor de manuale școlare

Puțini știu că între multiplele înfățișări ale operei și activității lui G. Călinescu se înscrie și aceea de autor de manuale școlare. Faptul e motivat de împrejurarea că, elaborate și tipărite în 1947, cele patru cărți de **Limba română** ale sale n-au mai avut timpul necesar pătrunderii în școală și în conștiința publică, reforma din 1948 reclamînd alte manuale decît cele precedente. Dar, deși conjunctura amintită le-a lăsat în afara circuitului școlar obișnuit, rămînînd astfel ca și nemenționate, manualele lui G. Călinescu constituie, retrospectiv, un document ce merită luat în seamă. Ele reflectă, în parte, aspecte noi ale personalității acestuia, și nuanțează oîteodată altfel unele din cele știute. Ni se impune, totodată, mai pregnant ipostaza lui de profesor atent la instruirea și educarea noilor generații, pe toate treptele învățămîntului, chiar îndeletnicirea de istoric și critic literar, de teoretician și polemist, colorîndu-se ici și colo în chip aparte. De altfel, chestiunea instrucției l-a preocupat, cum se știe, pe G. Călinescu pe tot parcursul activității sale, scriind un număr impresionant de articole pe această temă, însă manualele din 1947 constituie (în afara muncii desfășurate direct la catedrele unor licee din Timișoara și București și apoi în cadrul universităților din Iași și București) un prim pas în concretizarea intențiilor sale pe acest teren (exceptînd cursurile universitare anterioare, — unele constituind materia volumului **Principii de estetică**, iar altele publicate, fragmentar, prin presă). Ele sînt : **Limba română** pentru clasele a I-a și a II-a a gimnaziilor unice și **Limba română** pentru clasele a III-a și a IV-a a liceelor de băieți și fete. Structura lor generală e, în linii mari, asemănătoare : o prefață (aceeași, cu insignifiante variațiuni și erori tipografice, la toate patru), cîte o amplă secțiune intitulată **Lecturi** (cuprinzînd texte în versuri și proză din literatura română cultă, alternate cu cîteva din cea universală și din folclor) și o alta destinată **Gramaticii** (evident compilată după alte manuale), dar interesante prin exemplele date pentru ilustrarea unor reguli și chiar prin chipul de a introduce anume explicații).

Prefața, datată 1 septembrie 1947 (adică ziua tradițională atunci a începerii anului școlar), explică în două pagini ținutele urmărite de profesor prin aceste manuale, poziția lui față de cele ale altora etc. și aduce precizarea că „m-am mărginit ca deocamdată să întocmesc numai manualele de clasele I, II, III și IV, așteptînd cu celelalte pentru anul ce urmează, cînd voi avea o noțiune mai limpede asupra efectului lor", de unde s-ar putea rezulta că avea gata concepute, dacă nu și realizate în parte, manuale de limba și literatura română și pentru restul învățămîntului secundar de atunci. Dar pe acelea nu le-a mai alcătuit, profesorul nefăcînd niciodată, în anii cît am fost în preimna lui, vreo aluzie la ele, deși discuțiile se învîrteau uneori și în jurul acestei perioade și a opiniilor sale despre educație și învățămînt în general. Întemeiați însă, îndeosebi pe cîteva existente, ca și pe unele convorbiri intermitente despre învățămînt și istoria literară în ansamblu (care nu schimbau, în fond, mare lucru din ce a scris în această privință, ci doar nuanțau și colorau, din nou și revelator, totul, prin farmecul marii lui personalități), putem reconstitui în linii generale ideile și intențiile lui în privința predării acestei materii în școala de diferite grade.

În ciclul secundar inferior (corespunzător în parte actualelor clase V—VIII), căruia îi erau destinate cele patru manuale amintite, ar fi urmat ca elevii să ia cunoștință de o relativ substanțială parte a operelor scriitorilor noștri „mai siguri, evitînd antologia hazardată care induce în eroare tineretul", ca și de unele creații aparținînd clasicilor literaturii universale sau folclorului. În paralel (începînd cu clasa a III-a), îi s-ar fi dat acestora treptat, și o serie de noțiuni de teoria și tehnica artei literare, despre elementele componente ale acesteia (compoziția : descrierea — poetică și științifică : narațiunea — poetică, științifică, plastică și retorică : despre poezia lirică și cea epică, despre legendă, schiță, nuvelă, fabulă, piesa de teatru, discurs, dialog, tablou, portret, caracterizare, amintiri, biografie, autobiografie, proverb, epistolare etc.). Se făceau, în același timp, într-un limbaj ușor ruralizant (multe gimnazii funcționau în mediul sătesc), considerații despre stil, versificație, se explicau cuvinte și expresii, se dădeau scurte lămuriri biobibliografice în legătură cu scriitorii prezentați ș. a.

Deși Călinescu a fost un număr relativ mare de ani profesor secundar „gîndul de a compune manuale pentru școalele secundare nu i-a venit în acest timp, ci „mi-a răsărit și a devenit imperios din observarea studenților din primii ani de facultate și chiar a celor care se prezintă la licență, fără a fi avut un contact mai strîns cu lucrările și cursurile universitare". În fond, lucrurile sînt perfect plauzibile și de înțeles, pentru că abia după practica anterioară și situat în acest punct, profesorul și-a putut da mai bine seama atît de reaua întocmire a manualelor ca atare, cît și de efectele negative și de durată ale acestora asupra tinerilor de pe toate treptele învățămîntului și îndeosebi asupra studenților care, deși ar fi trebuit să fie liberi, recalcitranți la dogmă, sînt așa de pătrunși de elementele absorbite cînd mintea lor era fragedă, de judecățile, prejudecățile, erorile și chiar fantaziile unor manuale, încît rămîn inaderenți la speculația estetică și critică de zonă naltă. Zadarnic lămuriți că nici un estetician n-a spus vreun lucru, că poezia lirică nu este de-au învățat în cartea secundară, că nu există anume pretins gen literar, impresiile prime rămîn indelebile la aceia care nu se dedică ei înșiși esteticii și criticii. Judecățile despre scriitori, clasificările și ierarhiile căpătate în școli, prin mijlocirea unui manual sînt așa de persistente, încît studentul rămîne incredul la analizele nepreconcepute și nu admite că nici Titu Maiorescu, nici E. Lovinescu, nici G. Ibrăileanu, nici o autoritate, în fine, în materie literară, n-a spus erorile pe care le împărtășesc". Sigur, tonul adoptat poate părea cam aspru și, de la caz la caz, nu în totul justificat, cînd e vorba de manualele de pînă la el. Nu-i mai puțin adevărat însă că au fost destule „manuale școlare care, fără nici o constrîngere din partea programei, dar și fără nici o legătură cu cercurile noastre critice și literare, au inventat o poetică și o critică arbitrare, pentru uzul elevilor secundari". O excepție constituiau într-o măsură, opina strategic G. Călinescu, manualele lui M. Dragomirescu care, deși uzor contestabile sub raport didactic și „deși cu un caracter pronunțat de cenaclu, reprezentau un mare progres pentru acea vreme, restituiau valoarea unor clasici, introduceau discriminațiile estetice și ridicau preocuparea critică la nivel filozofic".

După aceea nu s-ar mai fi realizat nimic notabil în domeniul manualelor, pentru că, după moartea aceluia, „s-au ivit alți autori, fără cultura și acuitatea lui, care, compilînd, formulînd antipatiile lor față de opiniile criticilor, au produs manuale care stînjenesc azi catedrele universitare". De unde necesitatea altora noi, recte ale sale, care să îndrepte lucrurile. Îndată după reforma învățămîntului, în cadrul Institutului de istorie literară și folclor, actualul Institut de istorie și teorie literară „G. Călinescu", a pus la cale, utopist cum era uneori, un manual de Istoria literaturii române pentru învățămîntul mediu, așadar, pentru o treaptă școlară superioară celei avute în vedere în manualele din 1947, pe care pare a le lăsa pentru totdeauna de o parte de aici încolo. Deși colectiv, manualul poate contribui în ansamblu la conturarea în continuare a concepției lui G. Călinescu în această privință. Urma acum, după însușirea unora dintre datele prevăzute în manualele din 1947, (multe intrate în programa de limba și literatura română a ciclului II de după reformă), familiarizarea elevilor cu literatura noastră și ca fenomen cu o dezvoltare istorică specifică. Din păcate, din cauza neînțelegerii cu unii colaboratori, care, deși universitari, forțau lucrurile într-o direcție ce denatura o serie de opere și etape ale literaturii noastre, manualul tipărit atunci (volumul I), nu poartă decît pentru secțiunea din literatura noastră de pînă la Alecsandri inclusiv (și numai în parte) girul personalității sale, ceea ce face ca el să fie ratat în mare măsură, mai ales cînd e vorba de o seamă dintre încheieturile sale teoretice, (cum îl considera și profesorul, scandalizat de felul cum înțelegeau unii colaboratori să trateze epoca Junimii, a lui Eminescu și a celorlalți mari clasici, de unde explicația absenței sale din colectivul ce a elaborat volumul II al manualului). Dincolo de aspectele concrete ale chestiunii, intenția lui era să elaboreze în spiritul noii concepții, un manual care să le dea liceenilor o imagine condensată asupra evoluției literaturii noastre de la origini la zi.

Ceea ce urma să fie manualul de **Istoria literaturii române** pentru universități, care ar fi fost în viziunea sa raporturile profesorilor cu studenții audienți după elaborarea lui, s-a concretizat parțial în noi. I al actualului tratat de **Istoria literaturii române** (numit de el, oral, fără vreo nuanță peiorativă, **manual**) și în cele cîteva lecții libere, ținute între 1961 și 1964 la Facultatea de limba și literatura română din București. Adică un asemenea manual ar fi explicat la un nivel superior, într-o perspectivă mult mai largă și cu o documentație pe cît posibil totală, fenomenul literar românesc în toate datele lui, rămînînd ca profesorul, putîndu-și trimite studenții la o asemenea sursă, să abordeze la curs mai ales chestiuni care să-i deprindă pe aceștia cu o metodă de lucru, cu un mod complex de a înțelege literatura. **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent** și organicul ei **Compendiu** ar fi fost, pe această traiectorie, marea și mica sinteză a literaturii noastre, una destinată mai ales specialiștilor și cititorilor bine informați, cealaltă o privire „din avion" a ei, accesibilă mediilor largi și, de ar fi fost tradusă, străinilor.

George MUNTEAN

Arhiva Arghezi

DUPĂ 89 DE ANI...

Cînd sub legănarea trandafirilor și a proaspetelor frunze de nuc deschise ca o palmă deasupra mormintelor din Mărțișor se așterne ultimul an al celui de al optulea deceniu de la nașterea lui Arghezi, momentul evocării încearcă inegala luptă dintre o zugrăvire de condei și un suspin.

Mărțișorul, vatră de zbuciumată viață, acoperă în iarbă și flori ziditorii lui și temeliile de ctitori le înconjoară făptura intrată în amintire : Paraschiva și Tudor Arghezi, trăind peste o jumătate de secol împreună, nedespărțiți în cele două lumi, una de soare, cealaltă a nopților definitive.

Locul ales de îngropăciune e fostul petec de grădină unde s-a înălțat din lut prima casă a Mărțișorului, unde greierii i-au cîntat prima dată condeiului și broaștele, și lăcustele, și unde Grivei s-a învîrtit în bot și a căzut. E locul primei temelii a Mărțișorului durat din caznele și bucuriile scrisului, unde părinți și copii au lucrat de-a valma, au cioplit, au bătut cuie, au vopsit primele ferestre, au sădit caișii, vișinii, cireșii, nucii și trandafirii care în roua dimineții plîng.

Alături de noi, Costache, era omul de încredere, devotatul total, gospodarul sincer și activ, neostenit, prompt, desinteresat și blînd. Lucrase în redacția Biletelor de papagal și în tipografia condusă de Arghezi, asigurînd expediția zilnică a micului cotidian... Astăzi Costache Benea, căruia i s-au înălbit tîmplele, sădește florile, hrănește vrăbiile și mîngîie cîinii Mărțișorului lăsați de marele gospodar și cinstita gospodină în grija lui. El povestește celor ce poposesc în grădina amintirilor crîmpeie ale unei vieți încheiate.

Mărțișorul, casă și grădină, cu un lung șir de obiecte, cărți, mobilă, documente de viață și lucru literar, a fost donat de creatorii lui în aprilie 1967 orînduirii spirituale și materiale ale statului nostru. În paragraful esențial al actului de donație, preluat ca prim punct al actului de primire de către C.S.C.A., Arghezi declara: „Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă al Republicii Socialiste România să înființeze în acest imobil Casa Memorială Mărțișor Tudor Arghezi *în care se va reconstitui pe cît posibil viața mea, ca scriitor, dat fiind că cea mai mare parte din operele mele au fost concepute și create în timpul cît am locuit acest imobil"...*

Au trecut doi ani de cînd primise emoționanta confirmare, de acceptare și felicitare din partea înaltelor foruri ale țării care apreciau gestul drept un act patriotic de înaltă valoare morală, culturală și obștească.

Au trecut doi ani în care timp constructorii au început lucrări de reparație, îngrădire și întreținere a noii proprietăți de stat, a înaltului lăcaș de cultură — dar serioase lipsuri în controlul și supravegherea modului de realizare a lucrărilor executate de un colectiv lipsit de sensuri etice și responsabilități politico-sociale, întîrzie aducerea la îndeplinire a actului testamentar.

Casa și grădina sînt la discreția unui grup de pseudo-constructori care batjocoresc, prin atitudinea lor, însăși instituțiile interesate în realizarea Casei memoriale ca și prin modul în care au înțeles să consume imensele sume atribuite, fără a da lucrări de calitate, rezistente, corespunzătoare scopului pentru care au fost destinate...

După doi ani de la donație și după un an întreg de lucrări, la imobil, Mărțișorul este încă departe de a primi gospodărește oaspeții din țară și din străinătate care vin să vadă casa unde a trăit și lucrat Arghezi, aducîndu-i un postum omagiu.

Mă întreba zilele trecute, un confrate : De ce Mărțișorul nu este declarat monument istoric și de artă și reconstituit în cele mai mici detalii după chipul dat de cei care l-au construit !?".

N-am putut da nici un răspuns...

Baruțu T. ARGHEZI

breviar

MARIANA COSTESCU

„După explozie"

Dacă Poemele desăvîrșirii noastre, cartea precedentă a Marianei Costescu, își aveau izvorul și scopul final într-o programatică perfecțiune morală obținută din frecventarea unor straturi diverse ale conștiinței sociale de către cea individuală, proprie autoarei, După explozie s-ar putea defini printr-o stare de confuzie și tulburare generalizată a conștiinței individuale care se descoperă pe sine în urma unei traume, probabil erotice : „După explozie în lume atîrnă brate frînte. atîrnă vagi picioare și trupuri fără cap, / atîrnă și pădurea, nu vezi nici un copac, / căci se îmbucă toate sub căști totalitare. // Greu se disting din sînge și se subție norii / aduși aici cu forța de un strateg pervers. / Așteaptă cine oare. stăpîn pe univers / să calce în picioare a cîta oară legea ? // Nu știm nimic și nu ne mai privește. // Ne adunăm răniții și fără un cuvînt / cu botul unei pietre rănim curatul vînt / care primește singur columna de opal / pe care-o bate vremea cu numere la mal... // Nu știm nimic. Am auzit de toată : // de-amantul donnei Ana și palidul herald / cu fișit de șarpe și pas de leopard. / Ne claxonează-n tigvă trombonul lui Orfeu / și cum, ca toții, l-am uitat pe Dumnezeu, / strig : am de vîndut un suflet, / e ieftin și curat. / Din sufletul fecioarei ei toți făcură pat" (După explozie). *Acum, elementele nu mai pot fi percepute în starea lor pură, edenică, un incestuos infern le-a amestecat pentru a le șterge identitatea și strălucirea generatoare de iluzia echilibrului și stabilității ființei. Încît destăinuirea poetei despre structura informă a lumii sale, devenind unitară și coerentă pe durata întregului volum, această lume informă este chiar substanța formală, conținutul estetic al unei experiențe trăite și comunicate din unghiul unei subiectivități distincte.*

Cu toată această autenticitate a revelării unui cîmp de forțe divergente, amorfe în planul existențial și în imediată vecinătate cu angoasa unei traume erotice, numeroase poezii, luate separat, sînt minate de utilizarea unor cuvinte, expresii cu trimitere directă în percepția comună, iar prin aceste cuvinte, expresii etc. se scurge o importantă cantitate de „energie electrică" a imaginii care, dacă și-ar fi rămas fidelă sieși, ar fi putut sugera mai pregnant nu numai o experiență de viață, ci și una de artă.

În peisajul liricii noastre feminine, Mariana Costescu adaugă un „son" particular, recognoscibil. Noua ei carte este o etapă către fixarea nu numai a unui timbru ci și a unui stil. Desigur însă, această problemă a stilului mai necesită o permisiune asupra mijloacelor de expresie, pe alocuri încă nefinisate ; dar poeta e tînără iar „ars longa vita..."

ION BĂNUȚĂ

„Panorama templului meu"

Ceea ce-l definește în primul rînd pe Ion Bănuță în această carte superbă ca execuție grafică (ilustrațiile și coperta de P. Vulcănescu), Panorama templului meu, *este candoarea unui sentimental care se abandonează cuvintelor cu aceeași credință pură cu care, de pildă, copiii se abandonează culorilor. Această inocență de copil mare în contactul cu materia verbală constituie, desigur, ipostaza liminară a oricărui poet, dar nu este mai puțin adevărat că ea trebuie să fie succedată de spiritul critic ca parte integrantă a operei, spiritul critic echivalînd aici, în planul poetic, cu conștiința păcatului în planul religios, singura în măsură să se pronunțe dacă opera s-a născut din har, în stare de grație, sau ea reprezintă numai un produs artificial al unei conștiințe înfierbîntate, obsedate de sine. Totodată, vom nota numaidecît, spiritul critic al poetului nu operează ca o forță dinafară, exterioară creației sale, ochi cu privirea sceptică și obosită de atîtea contemplații vane în absența obiectului viu al artei, ci se constituie chiar din această conștiință de sine a artei, încît se poate spune : unde este artă, cu necesitate trebuie să fie și spiritul critic imanent acelei arte, iar unde nu este spirit critic, nu putem spera să luăm cunoștință de un produs artistic. (E de la sine înțeles că spiritul critic nu determină prin sine nici un fel de creație artistică).*

După cum spuneam, Ion Bănuță se abandonează cu candoare cuvintului ingenuu, încît poetul ne apare ca un personaj fantast, o adevărată viziune onirică, determinările sale umane în realitatea imediată parcă au suferit stranii metamorfoze dictate de însuși asaltul vulnerant al lumii asupra unei ființe disponibile, ubicui. Autorul este stăpînit de un daimonion al cuvintelor care-i fac mereu cu ochiul din toate părțile și din toate regnurile, încît asociațiile insolite ale acestora, ignorîndu-și esența suprarealist-folclorică de cîntec haiducesc sau descîntec, se transformă în materia fluidă, muzicală a poeziei. Cu tot aspectul lor aparent delirant, și cu toată nota de expresă egolatrie a poemelor (nu se numește cartea Panorama templului meu ?), *cu toate victoriile și eșecurile mari sau mici ale sale, nu scapă lectorului o coordonată esențială a poetului : aceea de moralist. Acest criteriu moral acționează atît în direcții strict formale (plăcerea autorului de a construi fabule-parabole și de a da sentențe și definiții metaforice la fel de fel de situații), cît mai ales într-o caracteristică de fond : în peregrinările sale estetice printre cuvinte, în ipostazele de înger, diavol umanizat, de bufon vesel sau trist, poetul are un singur imperativ pe care-l ia în serios și de care nu se dezminte niciodată; iar acesta este imperativul etic. „Panorama templului meu" face parte dintr-un panopticum larg, un soi de vedere asupra lumilor sufletești, văzute printr-un ochean uneori copilăros (în cea mai bună accepțiune a cuvîntului), alteori caleidoscopic și colorat; sau măritor pînă la exagerarea unui detaliu. Poetul este un fantezist și adeseori un savant al naivității.*

Dan LAURENȚIU

SPIRITUL DE AVANGARDĂ

în teoretizarea poeziei

Debutînd ca poet, între 1912 și 1915, într-o vreme cînd așa-zisa „poezie nouă" de la noi se identifică aproape toată cu simbolismul, Ion Vinea ajunge să se manifeste repede ca un modernist ceva mai radical. Nici înainte și nici chiar după ce sfîrșește prin a scoate „Contimporanul" (1922—1930), prima și totodată cea mai rezistentă dintre revistele de avangardă apărute în țara noastră între cele două războaie mondiale, nu sînt de surprins la el atitudini violent iconoclaste sau luări de poziție teoretice cu caracter turbulent, cum se întîmplă de obicei la promotorii modernismului.

Spiritul inconformist al ideației lui Ion Vinea în materie de poezie ni se denunță de timpuriu, încă din 1916, în cuprinsul unor comentarii acidulate, care apar provocate de unele discuții din publicistica franceză a epocii, cu privire la perspectivele unei reîntoarceri la clasicism. În concepția poetului nostru, clasicismul se reduce la „maniera cea mai comodă pentru unii de a citi, pentru alții de a scrie". Este persiflată cu vervă tendința de a se considera formula artei poetice clasice ca singura generatoare de poezie cu literă mare. „Cine poate afirma că nu-i poetic un liniament de vocabule împerechiate și așezate în cutiuțe de strofe, în care dorm Venus și Hercul și Apollo?... Poetul, care își compune cîntecele cu dicționarul mitologic sub pupitru, conștient sau nu, speculează suma de legende și simboluri care împanglică și împăiază un nume antic, — plus respectul și admirația primară pentru tot ce se raportă la Romani și Greci. Și-i de idolatrat un așa de senin bard, disprețuitor al veacului nostru de aburi, benzină și electricitate, și înamorat de pure siluete în marmoră — și-n cer simplu".

Mai tîrziu, după primul război mondial, ca director la „Contimporanul", unde polarizează în jurul său un grup de artiști cu tendințe extremiste, îl vedem pe Ion Vinea susținînd activ cauza modernismului, fără ca totuși să adere propriu-zis la vreunul din punctele de manifest ale curentelor de avangardă afirmate în epocă. El nu înțelege ca spiritul novator să ducă în poezie sau în celelalte arte la rețete de creație. Precizările, pe care le face în acest sens, răspunzînd la o întrebare pusă de un anchetator literar, cu privire la formele de căutare inițiate în paginile „Contimporanului", sînt revelatoare pentru aspirațiile sale la ireductibil. „Vrem să ne menținem într-o perpetuă stare de revoluție, tocmai pentru a nu cădea sub anchiloza nici unei formule. La noi, ca și aiurea, se vădește în anumite răstimpuri tendința de codificare a creației... De aceea sîntem chiar contra suprarealismului, care a devenit o metodă factice de artă, după care se poate crea la infinit. O formulă trebuie abandonată prin simplul fapt că a devenit formulă. Suprarealismul a propus de la început o rețetă. Apreciem aportul adus de acesta, prin dezvăluirea a nebănuite ecouri obscure ale poeziei, dar din moment ce a devenit de domeniul public trebuie părăsit". Dintr-un dialog parabolic, prin intermediul căruia ne este caracterizat „constructivismul", denumire sub care se indică orientarea artiștilor plastici de la „Contimporanul" către reprezentări sintetice în spirit abstracționist, merită să fie reținut argumentul filozofic din replica de la sfîrșit, cu care Ion Vinea ține să justifice concepția sa despre actul de creație în artă, argument care face legitime toate îndrăznelile de viziune ale modernismului. „În fond, tu știi, nu există nici natură, nici realitate. Totul e în noi. Din acest punct de vedere, drepturile creatoare ale artistului par și mai nelimitate."

Sub titlul „Principii pentru timpul nou", Ion Vinea găsește la un moment dat că este cazul să publice în „Contimporanul" un număr de aforisme cu privire la poezie. După părerea sa, avem a face cu „un element precum: apa, eterul, lumina". Pentru a ne fi comunicată, el crede că poezia „nu necesită nici obiect, nici anecdotă, nici logică, nici punere în scenă". Considerînd între altele că „sunetul, materia, verbul se rezolvă în poem", îl vedem ajungînd la concluzia că acesta poate să fie definit ca „rezultanta tuturor artelor: muzică, plastică, literatură". Ni se afirmă în sfîrșit că „poeții posedă secretul stării de poezie", așa cum bunăoară „fakirii și sfinții cunosc regulele prin care se ridică în starea de grație, în extaz". Nu mai puține edificatoare, pentru modul în care Ion Vinea înțelege să pună problema poeziei, în relativ scurta sa perioadă de combatant pe pozițiile avangardei literare, rămîn și acele cîteva aforisme, în limba franceză, din efemerida „Punct". În primul dintre ele, este enunțat un deziderat de „artă poetică" modernistă: „Să-ți impui delirul aproapelui". Al doilea exprimă un protest împotriva pseudo-revoluției făcute în poezie de futuriști, printr-un abuz de termeni legați de tehnica modernă: „Părerea curentă este că prin simpla utilizare a unui vocabular de contra-maistru de uzină, trecînd drept „cuvinte în libertate", ai și ajuns să fii poet modern... Este o revoluție de lexic. Este o concepție de frizer autodidact. Pe cînd revoluția sensibilității, — cea adevărată?"

★

În epoca debutului său ca poet de limbă română, B. Fundoianu începe prin a se afirma în plan teoretic ca un aderent al conceptului modernist de poezie, din stadiul simbolismului. Este interesant de semnalat că pentru tînărul autor al „Priveliștilor", un vitalist legat mistic de simplitatea elementară a universului agrest, care pare să își găsească unele afinități spirituale cu Francis Jammes și chiar cu Andre Gide din „Les nourritures terrestres", simbolismul „nu înseamnă numaidecît neologism, maladiv, straniu, decadent, confuz" ci „mai virtos — dacă există talentul — original, bun simț, profunzime, neimitație, lipsă de calapod, subconștient, nou și cîteodată sănătos". Confuziile apărute la noi, cu privire la poezia simbolistă s-ar datora — după părerea sa — faptului că simboliștii români, împrumutîndu-și estetica de la antecesorii lor francezi, nu au fost totuși conștienți de esența acesteia. În lipsa unui critic clarvăzător în materie, el se crede îndreptățit a veni cu precizarea că simbolismul, care „e o transpunere în stil a filozofiei idealiste", face din arta poetică o „metafizică".

Din Paris, unde emigrează la cîțiva ani după sfîrșitul primului război mondial și unde își crează un destin de scriitor francez sub numele de Benjamin Fondane, îi vedem că trimite în 1929 ca prefață, pentru volumul sortit să reunească cu întîrziere versurile publicate de el în revistele din țară, un text cu considerații remarcabile despre poezie, fundamentîndu-se pe experiența debutului. Autorul poeziilor din „Priveliști", care nu rămîne în descriptiv, mai bine zis captiv realității, cum poate să pară la o impresie de suprafață, mărturisește singur că „a rîvnit" la masa de lucru „puterea mistică a lui Baudelaire", atrăgîndu-ne atenția că „dincolo de anecdotă" erau cerute „echivalența, polivalența, corespondența". El declară a fi înțeles să conceapă poemul ca „un univers autonom, cu legile lui arbitrare, cu hazardul lui prevăzut", ținînd totodată să adauge că „un fel de alfabet Morse stabilea în natură o vamă aeriană". Pentru evoluția modului teoretic al lui B. Fundoianu de a pune problema poeziei, într-un sens mai radical avangardist, desigur sub influența noului climat literar parizian, apare simptomatică indicația că nu trebuie făcută în cazul său „nici o confuzie cu poezia simbolistă", despre care dealtminteri ni se pretinde acum că „n-a existat niciodată la noi decît ca steag și pretext de revoltă". Profesiunea de credință, enunțată de el în continuare, pleacă de la ideea că poezia este în măsură a „libera și răspunde acolo unde metafizica și morala și-au tras de mult obloanele". B. Fundoianu descoperă în poem „singura metodă valabilă de cunoaștere". Semnificația conceptului modernist de poezie se întîmplă să ne fie sensibilizată pregnant, în cîteva observații iluminate de intuiția absolută a unei experiențe directe a adevărului poetic. „Numai în poem, lumea ireală pe care o traversăm ca fantome, părea că ia o formă, că devine materie vie. Numai în poem, produs îndelung de calcul și hazard, hazardul se resorbea ca un fir de ață într-o rană. Omul se desbăca de întîmplător, de capriciu, de generația spontană și proiecta în afară de dînsul o lume văzută sub specia aeterni".

De-a lungul primului deceniu al expatrierii sale voluntare, B. Fundoianu ține legătura cu cercurile avangardei literare de la noi, colaborînd la „Integral" și apoi la „Unu", cu articole de corespondent parizian, concepute în limba franceză, pe teme de actualitate poetică. Dintr-un număr din „Integral", închinat cu concursul său „marelui balet al poeziei franceze" de ultimă oră în epocă (G. Ribemont Dessaignes, Joseph Delteil, Max Jacob, Roger Vitrac, Tristan Tzara, Pierre Reverdy etc.), sînt de reținut comentariile fulgurante, pe care le face ca introducere, pentru a ne da imaginea paradoxală a stării de spirit proprii noului creator de poezie. „Am demascat dușmanul de moarte al poeziei: poeticul. Știm acum că totul este susceptibil de a fi „poetic", cu condiția să poarte pecetea poeziei. Poezia nu trebuie să devină poetică, nici fierul fieros... Ce suntem, puțin vă pasă, sîntem pythii în fașă sau chibrituri suedeze. Epave ale cerului sau flori ale răului! Am captat un fluid, ai cărui slujitori am ajuns să fim. Mai înainte de a încendia orașe, ne vom arde fără îndoială degetele, mai înainte de a pune viteza în eprubetă, ne vom arunca singuri de mai multe ori în aer. Poetul este făcut să sufere. Pe poet îl recunoști după mirosul său de ars, de înger ars, de cîrpe arse. Poetul nu știe ceea ce este gravitația, regulele de circulație, legătura de la cauză la efect, el scrie versuri pe biletul de autobus, pe care apoi îl aruncă: cu timpul de-aici ies toamnele... Poezia nu este oare un miracol natural?" Cu alt prilej, sub pretextul referirii la un volum de versuri de Tristan Tzara, proaspăt apărut la Paris, B. Fundoianu ia în dezbatere, într-un mic esseu trimis spre publicare revistei „Unu", cele două orientări extreme din prezentul modernist al poeziei: aceea reprezentată pe de o parte de voința estetică a lui Paul Valéry, tinzînd a suprima hazardul din actul creației poetice, și aceea reprezentată pe de alta de Tristan Tzara, ca promotor al dadaismului, urmărind tocmai contrariul. Fără să adere pe deplin la punctul de vedere al lui Tristan Tzara, care trebuie spus că i se pare „fecund" în consecințe, autorul articolului „Poésie pure: de Paul Valéry à Tristan Tzara" se pronunță categoric împotriva „logicei sterile" a concepției lui Paul Valéry. Convins că despre adevărul ultim al secretului de realizare în poezie nu știm propriu-zis nimic, B. Fundoianu inclină a crede că poetul nu este în măsură a ajunge la el decît inconștient, în virtutea unui fel de predestinare. „Oare cu adevărat simțul său profund — al șaselea simț — neobișnuitul său fler este acel care îl face să meargă cu săpatul pînă la trufă sau, printr-o mutație bruscă, are loc în preajma sa o substituire, cuvîntul utilizat de el căpătînd alt înțeles, ora schimbîndu-și lumina, cartoful cenușiu prefăcîndu-se deodată în trufă? Niciodată truda, munca nu vor putea să atingă, oricît ar fi de incalculabil timpul irosit în acest scop, randamentul neprevăzut al uneia din acele șanse hărăzite doar acelora care le ies în întîmpinare, în chiar locul unde întîlnirea le-a fost statornicită de veci."

După 1930, renunțînd la orice relații publicistice cu țara, B. Fundoianu se exclude de la sine din sfera cercetării noastre, din păcate tocmai pe o perioadă de timp, cînd eseistica sa în limba franceză, de o complexitate problematică tot mai adînc pătrunsă de febra filozofiei existențialiste, se întîmplă să deschidă perspective inedite, cu un prilej sau altul („Rimbaud le Voyou", „Faux traite d'esthétique", „Baudelaire"), în domeniul speculațiilor teoretice, pe care le suscită mereu conceptul modernist de poezie.

★

Ilarie Voronca, unul din poeții noștri de avangardă cei mai autentic efervescenți, cu o operă în versuri care lasă impresia unei exemplificări a definiției date de Aragon suprarealismului, ca formă de „viciu" a utilizării frenetice a „stupefiantului imagine", debutează ca teoretician literar în paginile „Integralului" (1925—1928), revistă de orientare ultramodernistă patronată chiar de el, cu un articol echivalent cu un manifest, ținînd să diferențieze integralismul de suprarealism. Se pleacă de la constatarea că „instituirea hașișului și a visului ca principii de artă" nu ar constitui „un aport propriu" al suprarealiștilor, după cum procedeele de realizare nu ar face decît să se reducă la „o neschimbată repetare" a ceea ce au încercat mai înainte dadaiștii. Pînă la urmă, suprarealismul este respins, sub cuvînt că „nu răspunde ritmului vremii", imputîndu-i-se că apare ca o doctrină „tardivă", după cubism, futurism și expresionism. În locul „dezagregării bolnave romantice" aduse de viziunea suprarealistă, ni se propune „ordinea sintează, de esență constructivă" a integralismului, stil de manifestare în poezie și artă în general, care se pretinde a fi în adevăratul spirit al secolului XX.

În cîteva mici eseuri, pline de febrilitate lirică în ideație, publicate de-alungul epocei de ofensivă a extremismului modernist de la noi, între 1925 și 1930, Ilarie Voronca ne dă prilejul să îl urmărim meditînd cu nerv, într-un sens mai larg, asupra a ceea ce tinde să fie „poezia nouă". Intrat în modernism „materialul poetic se întîmplă să rămînă mai mult sau mai puțin acel de totdeauna, „schimbată cu desăvîrșire este însă interpretarea lui". Astfel, „poezia nouă — precizează autorul — poate relua temele vechi: lacul, pădurea, marea, dragostea, toamna etc. Dar aici, toate acestea păstrează întreagă prospețimea, duritatea primitivă. Pulsează, plutesc incoherent, real precum în pămînt cărbunele". Se ajunge la concluzia că „poezia devine dintr-odată... organism viu, integrat simplu între fenomenele naturale". La poetul de tip modernist, a cărui exprimare este „plină de cutezare, de savoare absurdă", se observă că notația urmează să fie totdeauna „singerîndă, crudă, svircoiindu-se șopîrlă în tăiere." Orice vers sfîrșește prin a implica la el „o sumă de noi posibilități, o altă soluție a ecuației primare". Ilarie Voronca crede că „minunea menstruației continentale" aduse de primul război mondial „a dezbrăcat creația artistică de tot nisipul adiacent". După părerea sa, „ruperea din legile unei gravități etnice artificiale chema prin ea însăși creația abstractă, plictiseala biciuită pînă la exasperare, cartea-fulger, cartea-miracol, cartea-afiș, cartea-hangar de avioane". În același context, autorul găsește prilejul de a susține că limba română, „esențialmente poetică", este „cea mai adînc înzestrată cu un material sensibil sufletului actual". Ea îi oferă imaginea uimitoare a unei „glande în perpetuă secreție". Jubilator, ni se afirmă în concluzie că „arta nouă cuprinde toată vigoarea, surpriza, trinta dreaptă a secretei limbi". Ca poet de avangardă, Ilarie Voronca are oroare de „convenție" ca de ceea ce poate să fie mai „funest". Ridicîndu-se împotriva ei, îl vedem pledînd în schimb pentru gratuitate și arbitrar. „Arta pretinde un material luat din neobișnuit, care să supere timpanul convenției, să-i calce în picioare rochiile de mătase, certificatele de studii... Orice determinare, orice acord unanim se împotrivește artei și vreau să spun creației... Imaginez scrisul fără tipare, fără utilități, fără aplauze". Luciditatea critică îl face însă pe Ilarie Voronca să sfîrșească prin a înțelege exasperat că și „salturile" poeților deschizători de perspective inedite sînt sortite într-un fel să ducă tot la „formulă", datorită faptului că în literatură imanența „formulei" ține în ultimă instanță de însăși „cursa cuvintului". Pentru a izbuti să te menții „într-un echilibru de azur pur", autorul nu găsește altă soluție decît aceea că „trebuie poate să nu mai scrii".

Tot dezbătînd mai mult sau mai puțin paradoxal condiția absolutului poetic, pe baza celor mai înaintate forme de experiment din epocă, Ilarie Voronca se întîmplă nu odată să atingă adevăruri esențiale, cărora le dă o formulare de deziderat, cu o rară putere de sugestie. „Poemul trebuie să fie o izbucnire temerară, o trecere din odaie în oglindă, din grădină în anotimp... Un risc, o aventură totală. Nici o ieșire de incendiu, nici un semnal de alarmă ascuns ca un as de pică sub mînecă. O îndrăzneală și o uitare pînă la urmă. Numai astfel din dezolarea, din imuabilul care ne înconjoară va scăpăra amnarul poemului și poate al revelației...".

★

Geo Bogza, care își face debutul în literatură ca cel mai violent copil teribil al extremismului modernist de la noi, după ce încearcă mai întîi să scoată la Cîmpina o foaie de avangardă intitulată ostentativ „Urmuz", intră la București în componența micului grup teribilist al lui Sașa Pană de la revista „Unu" (1928—1929), unde atrage atenția cu versuri intenționat ultragiante în sexualismul lor dar și cu articole de orientare literară pline de îndrăzneală.

Într-o profesiune de credință consemnată telegrafic, în spiritul de bravadă propriu vîrstei de atunci a autorului, găsim enunțate niște puncte de vedere, în bună parte demne de reținut ca premize revelatoare pentru modul cum tînăra generație modernistă a momentului 1929 înțelege să implice poezia în aspirațiile ei. „Cred în miracolul vorbelor goale... Cred în absurd... Cred în orizonturile estetice deschise de psihanaliză... Cred într-o finalitate cu forme inimaginabile, dar cu repercusiuni anticipat retroactive asupra sufletului contemporan... Cred în visuri... Cred într-o viziune sexuală a întregului univers viu". Articolul „Exasperare creatoare", de un inconformism patetic dintre cele mai semnificative, trebuie luat ca un manifest, în care Geo Bogza se face purtătorul de cuvînt ai unei reacțiuni temperamentale atribuite de el întregii echipe de tineri poeți de la „Unu". Se exprimă din capul locului revolta „împotriva oricărei așezări în confortabil, împotriva a însăși întregei literaturi al cărei mobil este tocmai o rîvnire a confortabilului". Asistăm la proclamarea „exasperării" ca unic principiu generator al unei arte autentic convulsionate, pe măsura unui modernism avîndu-și ca exponenți în trecut niște „desăvîrșite exemplare de exasperați" ca Poe, Rimbaud, Lautreamont, Jarry: „O exasperare împotriva a tot ce există, o exasperare împotriva a tot ce nu există". Scrisul poetului este conceput ca „o acțiune în panică" sau ca „o fugă disperată după aer pe o planetă cu atmosfera rarefiată" sau ca „un spasm de fiecare clipă". Într-alt articol, Geo Bogza se pronunță cu o impetuozitate nu mai puțin elocventă pentru „reabilitarea visului", într-un sens care îl apropie de suprarealism. „Vreau visul voiaj fantastic în subconștient, vreau visul sondă, visul solid, visul sinucidere". Definit de autor ca „o permanentă efervescență a neprevăzutului", ca „singurul mînz zburdalnic dintr-o herghelie de posibilități încătușate de rațiune", visul ni se lasă să subînțelegem că reprezintă cea mai indicată materie primă pentru fabricatul poetic. Merită semnalate în sfîrșit categoricele puneri la punct făcute de Geo Bogza, într-un articol scris în spirit arghezian, cu privire la cuvintele care trec în virtutea unor prejudecăți curente drept „impure" și ca atare drept nedemne de a figura în vocabularul poeziei. „Nu pentru paradox ci pentru stabilirea unui firesc de atitudini precizez că în cadrul absolut al cuvîntului intră acea serie de realități socotite de obicei ca impure. Fiindcă e pur tot ceea ce nu face eforturi pentru artă, tot ceea ce nu prezintă nici un compromis, nici o scădere față de eticheta sub care trăiește, indiferent de raporturile dintre acea etichetă și exigențele moralei generale".

Spre deosebire de ceea ce se întîmplă în cazul mai tuturor celorlalți protagoniști ai avangardei literare din epocă, ne este dat să constatăm că la Geo Bogza, care sfîrșește prin a se configura în timp ca un scriitor poematic la modul solemn și hiperbolic a lui Walt Withman, anarhismul poziției moderniste, în perspectiva căruia îl vedem concepînd în faza eruptivă a debutului său condiția poeziei, rămîne legat în exclusivitate de momentul crizei spirituale a juvenilității.

Dinu PILLAT

VASILE PÂRVAN

(Urmare din pag. a 3-a)

ființă — putea să ducă la formularea unei **estetici a măștii.** „Toți cei profunzi iubesc masca" — spunea Nietzsche ale cărui observații asupra acestei probleme, din **Wille zur Macht,** au fost fără îndoială cunoscute de Vasile Pârvan și folosite — fie și pentru a le combate — în observațiile sale asupra esteticii măștii din **Laus Daedali.** Ambiguitatea măștii o face să ascundă și să reveleze, totodată. Masca apără, fiind străvezie doar unei priviri autentice. Exprimarea indirectă, parabola și aluzia în literatură — adevărate măști estetice — nu alcătuiesc doar o tehnică necesară a comunicării ci și un instrument de explorare. Masca e un mod indirect de a surprinde și comunica taina. „În gestul și masca trupului omenesc vom căuta a găsi loc pentru tot ce e luptă interioară, tainică, a sufletului nostru" **(Laus Daed).** Artistul prescurtează, simplifică, dă o epură a vietii, după legi diferite de ale ei, înlocuind formele naturale prin măști. O artă simbolic-schematică, întrucîtva abstract-expresionistă, ar putea dobîndi, astfel, aprobarea lui Pârvan.

Stilul însuși este o mască. În orice caz cel ales de Pârvan. Cei care au citit doar **Memorialele** sale și n-au înțeles că vorbirea oratorului consemnată în acele texte este aceea a unui sacerdot al memoriei umane, au văzut în ele doar bombasticism retoric. Pârvan a ales un stil oracular pentru cuvintele rostite în rare momente festive. Comemorarea celor morți pretindea — ca și discursurile funebre ale unui Bossuet — o retorică sacră. Dar spiritul său deloc mistic nu putea face apel la o întreagă teologie la care nu adera. Astfel formulele sale, sentințele, întreg ritualul său stilistic are doar alura formulelor sacre, a ritualului consacrat. Pentru el, singur cuvîntul **oracular** are valoare estetică și etică. Numai acesta poate fi un revelator al tainei. „Și doară cuvîntul, spus, ori cîntat, ori scris, și gestul, săpat ori zugrăvit, ori pus viu în mișcare prin jocuri de teatru, au fost să fie oracolul rar, greu de multul înțeles, pentru taina ce se sbate în sufletul nostru cînd ne trezim la conștiință..." (id.) Cuvîntul-oracol purcede din tăcerea originară și o include.

„...Wozu Dichter in dürftiger Zeit?" — La ce bun poeții în timp secetos? — se întreba Hölderlin. Pârvan, bîntuit de mari secete interioare, își va fi pus adeseori această întrebare. Marii poeți ai agoniei **(agon** în vechea elină are sensul de **luptă),** tragicii greci, îi erau foarte apropiați. El însuși nu putea să vadă într-înșii evangheliștii purtători ai unui mesaj mîntuitor. Pârvan a trăit, fără îndoială, experiența interioară a rupturii, renunțarea conștientă la credință. „Dumnezeu e mort" al lui Nietzsche a însemnat pentru el mai mult decît o constatare rațională. În **Anaxandros,** dialog de o clasică frumusețe despre originea și semnificația tragediei respinge teza originii dioniziac-liturgice a teatrului antic. Teza sa, în care recunoști ecouri nietzscheene, este aceea a nașterii tragediei din disperarea populară, din necredință și revoltă. Eroul tragic este cel care pătimește sub asprele legi ale Firii. Prin el „poetul strigă blestemele sale împotriva zeilor geloși care sfarmă tot ce e bucurie, frumusețe, mărire omenească" **(Anax.)** Pârvan a meditat, desigur, asupra paginilor din **Geburt der Tragödie (Originea Tragediei),** dar teza sa e mult mai sumbră decît aceea a lui Nietzsche. Structură esențial tragică, pentru el tragedia e un strigăt de neputință a omului, un lamento asupra soartei, un act de răzvrătire: „...necredință, hulă, singurătate e în sufletul aspru al Tragicului". Mai mult decît teoria lui Nietzsche asupra originilor tragediei, mesajul din **Götzendämmerung** a găsit într-însul un adept. Recunoaștem sonurile patetice ale vocii lui Zarathustra, într-o declarație ca aceasta: „Sufletul omenesc care s-a atins de cele eterne își cere nemurirea, sau, dacă nu o poate crede, se frînge într-un uriaș imn funerar pentru opunerea zeilor". Fiecare memorial al lui Pârvan este cîte un asemenea **hymnos,** cîntare gravă, de jale și laudă, celebrînd eroii cugetului sau ai faptei umane.

Condiția poetului se justifică tocmai prin existența sa, pe care o putem numi **hymnică.** Poetul e necesar în devenirea universală, ca unul care consemnează trecerea și garantează dăinuirea. El este astfel **cel-care-rămîne** și care prin artă triumfă asupra corupției universale a timpului. Conștiința neantului nu-l împiedică pe poet să dea **cuvînt** unui sentiment tragic al vieții. Suferință convertită în biruință. „Tragedia e **pathos,** întîmplare și încercare omenească, suportată cu **ethos,** cu tărie de caracter divină **(Anax.)** Astfel arta devine o supremă pedagogie. Ca și Hermes, zeu psihopomp, conducînd sufletele celor morți în lumea de dincolo, tot astfel artistul e o călăuză a sufletelor în această lume. „Noi săpătorii în piatră învățăm pe oameni a vedea viața" **(Laus.)** Într-o „vedenie de piatră", în gesturile simbolice ale statuii, în gîndirea monumentală care alege ce e statornic de ce e trecător în om, ca și în vorba spusă solemn „pentru a da viață ori moarte" arta se oferă ca o introducere la un mod de-a fi și a vedea.

Ea este, mai presus de orice, comemorare. În Meditațiile sale în jurul tăcerii, Pârvan revine iarăși și iarăși asupra morții. Obsesia morții, la el, nu e accea a unui anxios. Viața nu îi apare ca o deșertăciune ci ca o sumă a valorilor ce trebuie neîncetat salvate și comemorate. Comemorarea e un act cultic, esențial uman. Aparține condiției noastre înscrierea pentru veșnicie a prezenței noastre aici, în lume. Nemurirea, ceea ce Pârvan numea „taina vieții cele fără de moarte", se obține, după el, numai prin perpetuarea amintirii. Oamenii mor, omenirea durează. Singura permanență a omului este aceea din memoria omenirii. Amintirea e unica nemurire care ne e permisă, singura mîntuire din neant accesibilă omului. Arta e cea care transpune în materie „liniile fundamentale care constituie **perpetua amintire** a unei mari dureri" **(Laus).**

Cuvîntătorul din **Memoriale** are o singură mare ambiție: a lăsa un **monumentum.** Îl vedem pe Pârvan în mijlocul unui popor de statui, el însuși conștiința lor, oficiind ca un sacerdot într-un templu cu columne albe.

ULARU IULIAN — **Craiova.** Citățm din scrisoarea dumneavoastră: „Posed încă o vîrstă fragedă (19 ani) și mă întîlnesc la tot pasul cu tot ceea ce afirm". Apoi: „Mă declar nemulțumit de modernismul ce abundă în operele tinerilor noștri poeți și prozatori". Ah, tinerii ăștia, mai ales cei de peste 30 de ani! Mai departe: „Poezia modernă, lipsită în general de ceea ce ar trebui să constituie **sarea** și **piperul** (subl. n.) e neînțeleasă de cititori, căzînd în final în dizgrația acestora (modern, modern dar mai poetic)".

Din „sarea și piperul" pe care ni le-ați trimis spre edificare citățm următoarele: **Razele ce-și pun amprenta / Pe infernul orizont fac cîmpia aburindă Cu pămînt emițător".** Poetic, nimic de zis, dar mult prea modern, zău așa! La fel și mustarul din versurile acestea: **„Afară ninge, fulgi se-aștern / În miniatură cobor' lent / Totul se desfășoară într-un cadrul definit / Natura-i tot un vast explorativ. // Pomii și totul primenindu-se în mantia albă Văzduhul pare-un cadru exhaotic / care-și primește oaspeții în scenă / Cu multă dragoste funebră".** În ce ne privește, ne mulțumim, deocamdată, să vă transmitem un cald salut exhaotic și explorativ. Și, spor la învățătură!

RAPCIUC ADELA — **Iași.** Nici „Speranți", nici „Nu" pentru simplul motiv că nu am primit poeziile. Reexpediați-le pe numele semnatarului acestei rubrici, specificînd „Pentru poșta redacției". Vom căuta să recuperăm întîrzierea produsă răspunzîndu-vă prompt.

LĂPUȘAN IOAN — **Cugir.** Poezia sorei d-voastră nu „rezistă vre-unei analize".

POPA A. VASILE — **Dudești — jud. Brăila.** Ne bucură faptul că sînteți abonatul revistei noastre. În ce privește poeziile, ele sînt exerciții corecte, dar sub nivelul apariției.

VALY — **Loco.** Nu.

ING. COZMA VASILE — **Baia Mare.** Recunoaștem, cum spuneți, „patosul sufletesc". În ce privește, însă, valoarea artistică ne explicăm categoric rezerva.

HUZUM ALEXANDRINA — **București.** Din ciclul, intitulat cu îndrăzneală „Versuri noi de poezie", rîndurile „Aș vrea să fiu urmașa marilor noștri clasici / Lui Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici" ne-au delectat în mod deosebit. Ca și celelalte, de altfel: „Același imn să-l intonez și-ntruna să mă cizelez / În practica de a compune versuri din ce în ce mai bune". Dacă doriți să vă cizelați mereu, cizelați-vă! Mai trimiteți, ne place. Nu ne cereți însă să vă publicăm, ar fi îngrozitor de devreme.

SCHWARTZ A. INDA — **Loco,** PĂTRAȘCU IULIAN — **Sărățeanca.** Scrisorile d-voastră au fost transmise colegului nostru Fănuș Neagu, căruia îi erau, de fapt, adresate.

VASILE BARDAN — **com Păncești.** Interesant. Mai așteptăm și altele.

MIH. LUPAȘCU — **Cîmpina.** Nu vă putem satisface rugămintea. Motivul? Versurile sînt pretențioase și nu dovedesc o autentică înzestrare lirică.

EMIL BĂLTIANU — **Dolj.** Am reținut din poeziile trimise excelenta „Stare de zăpadă" pentru aerul ei bacovian și pur. Nici celelalte nu sînt rele. Mai trimiteți.

CONSTANTIN CIOABĂ — **Baia Mare.** Foarte interesant. Scrieți-ne cine sînteți, cu ce vă ocupați și mai trimiteți. Am reținut cîteva distihuri pentru „Antologia Poștei Redacției".

IULIU LUCACIU — **Zerind.** Sînteți un om informat, citit, dar, curios, tocmai acest lucru vă handicapează, atunci cînd încercați să scrieți poezie. Simplul fapt că sînteți la curent cu teoriile științifice potrivit cărora particulele elementare pot avea o orientare stîngă sau una dreaptă nu vă poate acorda mai mult talent literar. Vă spunem cu sinceritate, rîndurile următoare sînt tot atît de pedestre ca și cele mai pedestre imagini ale celui mai demodat pastel păsunist: „De cînd savanții au declarat: / „Avem corp și anticorp", / am început să cred că mai există / pe undeva, nu știu unde / un alt Eu // De-l vedeți pe acest antieu, / spuneți-i să mă aștepte. / Vreau să-l văd, / Vreau să-i vorbesc, / deși știu că risc, căci savanții au declarat: / anticorpii, în atingere, / declanșează explozia universală". Mai reușite, parcă, „Deziluzie" și „Picătura".

IULIA SECUREANU — **Piatra Neamț.** Ne face plăcere să încheiem Poșta redacției cu scrisoarea d-voastră. Ne scrieți că n-ați mai publicat de peste o jumătate de an, de astă toamnă, cînd ați apărut în revista noastră și apoi în volumul „Copii poeți", din colecția **Preludii.** Vă publicăm în acest număr poezia „Din nord cînd păsări". Și, nu vă temeți, nu o să vă ocărască mama! Mulțumiri pentru bunele gînduri adresate revistei noastre.

Cezar BALTAG

DIN NORD CÎND PĂSĂRI...

În zori la o sticloasă oră,
Cînd gerul e cumplit, i-s soră,
Tu — soarele ce îmi moinește
Argintul inimii de pește.

Te du în calde țări, copile,
Cînd păsări trag din nord să vină,
Aici negresele copile
Cresc în veșmintea lor puțină.

Sub crude luxuriante ramuri
Ametitoarele tam-tamuri
Vor bate-n ritmu-a talei inimi
Să sîngere în mine crinii-mi...

Iar tu, prelins sub cocotieri,
Să uiți de mine și de ieri,
Să cazi departe în tenebre
Îmbrățișat cu fete negre.

Cînd să te-ntorci vei vrea odată
Din nou spre iarna mea curată,
Ne-om bate iarăși prin orgadă
Cu bulgări vorbe de zăpadă.

IULIA SECUREANU

Constituirea Asociației Scriitorilor din Tg. Mureș

În ziua de 8 mai a.c. s-au desfășurat lucrările de constituire a Asociației Scriitorilor din Tg. Mureș, care grupează pe toți scriitorii români și maghiari din municipiul Tg. Mureș și (prin opțiune) din județele Mureș Covasna și Harghita.

Lucrările s-au desfășurat în prezența tovarășului NICOLAE VEREȘ, prim-secretar al Comitetului județean P.C.R.—Mureș, a reprezentanților conducerii Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România și a unui număr mare de invitați — scriitori, ziariști, oameni de artă și cultură.

Adunarea generală a ales primul Comitet de conducere, în următoarea componență: Galfalvi Zsolt, Izsak Jozsef, Kemeny Janos, Papp Ferenc și Sütö András — *care îndeplinește și funcția de secretar al Asociației.*

Constituirea Asociației Scriitorilor din Iași

Actul de constituire a Asociației Scriitorilor din IAȘI, a cărei adunare generală a avut loc în ziua de 13 mai a.c. în sala de festivități a Palatului Culturii, a fost semnat de toți scriitorii din municipiul Iași și (prin opțiune) din orașele Focșani, Suceava, parte din București.

Au fost prezenți la lucrări reprezentanți ai conducerii Uniunii Scriitorilor, conducători ai instituțiilor de artă și cultură locale, cadre didactice universitare, tineri scriitori și ziariști.

Tovarășul Miu DOBRESCU, *prim-secretar al Comitetului județean P.C.R.-Iași, a transmis fondatorilor Asociației și celorlalți pasionați ai scrisului un călduros salut și urări de succes în activitatea viitoare. Cuvîntul de încheiere a fost rostit de Acad.* Zaharia STANCU, *președintele Uniunii Scriitorilor, care a subliniat însemnătatea acestui eveniment pentru viața literară a Moldovei.*

Comitetul de conducere al Asociației Scriitorilor din Iași este alcătuit din: Andi Andrieș, Nicolae Barbu, Constantin Ciopraga, Dumitru Ignea *(secretar)* și Nicolae Țatomir.

poeme

LUIS de GÓNGORA

SONETE

220

O, element lichid, mărire ţie,
dulce pîrîu de-argint cu unda-nceată,
a cărui apă-n ierburi se dilată
cu pas furiş şi zvon de bucurie !
Căci ei, care cu foc şi frig mă-mbie,
(cînd se priveşte-n tine) i-e furată
de pe obraz roşeaţa, neaua toată,
de-Amor, şi dusă-n unda străvezie,
spre-a fi cu ea ; deci stăpîneşte calma
ta curgere, cu frîu-n mii de feţe,
ce sprintenul cutreier ţi-l îndrumă ;
căci nu e bine să preia de-avalma
la sînul lui atîta frumuseţe
măreţul Rege cu trident de spumă.

228

Cît timp spre-a-ntrece-a tale mîndre plete
în van la Soare aur lăciu-nvie,
şi fruntea-ţi albă ca dispreţ îmbie
frumosul crin din cîmp ce se sumete ;
cît timp priviri ce vor să se desfete
cer gura ta, nu floarea timpurie,
iar gîtul tău învinge cu trufie
cristalul scăpărînd văpăi secrete :
te bucure gît, plete, frunte, gură,
nainte ca, la vîrsta-ţi aurită,
ce-a fost cristal, crin, aur, floare pură,
nu doar în plumb şi viorea ciuntită
să cadă, ci chiar ţie să-ţi ia spicul
pămîntul, umbra, pulberea, nimicul.

238

Prea dulce gură ce, gustînd, te-nvaţă
cu sucul distilat din perle rare
spre-a nu rîvni la mistica licoare
lui Zevs de-un prunc din Ida pusă-n faţă,
amanţi, să n-o atingeţi, de vreţi viaţă;
căci stă-ntre-o buză şi-alta, sub culoare,
Amor, cu-otrava lui, cum între floare
şi floare-ascuns un şarpe se răsfaţă.
Să nu vă-nşele rozele aprinse,
zicînd că Aurora le desprinse
din sînul ei de purpuri, să le-mpartă :
sînt merele lui Tàntal, rod fierbinte
ce fuge acum de ce-a stîrnit nainte,
şi doar otrava lui Amor o poartă.

324

Urne plebeie, tumuluri regale,
intraţi în pace, amintiri sfioase,
aici pe-unde călăul vremii trase
paşi inegali cu tălpile-i egale.
Scurmaţi atîtea piepturi strînse-n zale,
cenuşi fierbinţi şi despuiate oase,
spre-a cîntări lumeşti, de nu pioase,
împrejmuiri de preţ, orientale.
Lăsaţi-vă-n abis, unde defaimă
sufletele, şi-n temniţi reci au parte
în veci de fiare ; iar de vreţi eternul
suspin, o, amintiri, măcar în spaimă
cu moartea să vă liberaţi de moarte,
infernul să-l învingeţi cu infernul.

JOHN DONNE

Extazul

Acolo unde, ca o pernă-n pat,
Poiana se umfla pentr-a susţine
Al purei violete cap plecat,
Unul comoară celuilalt, cu tine
Stăteam întins. Unite-ntr-un balsam
Curgînd din ele, mîinile în pace
Şi ochii, împreună, ni-i lăsam
Pe-un fir unic pe care fusu-l toarce,
Acest altoi de mîini era, acum
Singurul mod al nostru de-a fi una.
Iar chipurile-n ochi, născînd ca-n fum,
Unicul mod de-a procrea într-una.
Cum Soarta, între două mari oştiri,
Întîrzie nesigura izbîndă,
(Ieşind din trupuri, pentru convorbiri)
Stăteau a noastre suflete la pîndă.
Şi-n timp ce ele discutau, noi doi
Zăceam ca nişte stătui pe morminte ;
O zi am stat aşa, iar între noi
N-au filfîit, cît a fost zi, cuvinte.
Iar dacă cineva, deprins de-Amor
A sufletelor limbă a-nţelege,
Şi, transformat de dragoste-n uşor
Pur spirit, ar fi dat pe-acolo-a trece,
(Chiar neştiind ce suflet a vorbit,
Căci ele-n gînd şi grai la fel arată)
Mai împlinit în sine-ar fi pornit
Şi mult mai pur decît a fost vre-odată.
Acest extaz (ziceam) ne-a arătat
Tot ce iubim, ne-a scos din neştiinţă ;
Vedeam că sexul nu era chemat,
Vedeam că n-am văzut ce ia fiinţă :
Ci, precum ştim de-un singur suflet că
I-amestec de puteri ascunse nouă
Iubirea sufletele-amestecă,
Din două face unul, dar sînt două.
Mutaţi o violetă-n alt pămînt :
Culoare, forţă, talie, (ah, cîte
Boleau pînă acum, sărace-n vînt)
Ţîşnesc şi se-nmulţesc, mai hotărîte.
Cînd dragostea însufleţeşte-aşa
Un suflet cu-altul, sufletul cel mare,
Născut din ele, va împlătoşa
Cusururile vechi din fiecare.
Noi, deci, un suflet nou acum fiind,
Ştim ce sîntem şi ştim ce ne compune,
Căci elementele ce-n noi se prind
Sînt suflete, şi nu au stricăciune.
Dar vai ! de ce uitarăm amîndoi
De trupurile noastre, în tăcere ?
Sînt ale noastre chiar de nu sînt noi ;
Noi sîntem duhuri, ele ne sînt sfere.
Datornici le sîntem, căci ele-ntîi
Nouă pe noi ne-au deşteptat, ca straje :
Ne-au dat puteri şi simţuri — căpătîi :
Nu drojdie ne sînt, ci aliaje.
Numai lăsîndu-şi urma-n aer blînd
Ne ţese Cerul soartă şi răsuflet :
Aşa şi sufletul, numai umblînd
Pe calea trupului, se varsă-n suflet.
Cum sîngele-ar vrea spirite să dea
Asemeni sufletelor de curate,
Căci nodul omenesc, a se-înnoda,
Numai cu-atare degete se poate :
Aşa un suflet pur de-ndrăgostiţi
Coboară la pasiuni, la calde danţuri,
De simţurile lor înlănţuiţi.

LUIS DE GÓNGORA Y ARGOTE (1561—1627), *„părintele limbii spaniole" (F. G. Lorca), a vrut să dea graiului său natal „perfecţiunea şi grandoarea latinei", după cum însuşi mărturiseşte. Celebrele sale „Soledades", precum şi sonetele cultivate în tinerete şi în ultimii ani ai vieţii, sînt expresia unei „civilizaţii prea bogate şi prea rafinate", îmbibată de cultură : tiparul fix debordează de metafore şi hiperbole îndrăzneţe, sensul se ascunde adesea în dosul unor întorsături de stil care vor să prindă eleganţa şi subtilitatea soiritului, artificiul depăşeşte de fiecare dată elanul afectiv. Unii au văzut în această „absenţă totală a sentimentului şi a ideii", în această poezie „decorativă şi muzicală" un preludiu al „poeziei pure" mallarméene ; dar, în acelaşi timp, cu identificat, sub splendoarea exterioară, „viaţa supericară ...a geniului" (Jean Cassou). În orice caz, Góngora supravieţuieşte „gongorismului" : acesta a fost o manieră, o „modă poetică", răspunzînd gustului unei anumite epoci şi trecînd odată cu ea ; în timp ce poetul rămîne o voce permanentă a omenirii.*

JOHN DONNE *(1572—1631), ca şi „poeţii metafizicieni" cărora le-a fost precursor şi maestru, îşi datorează larga audienţă din secolul nostru unor articole ale lui T. S. Eliot. Sugestia „metafizică" a poemelor sale vine dintr-un anume spirit speculativ permanent sprijinit pe o dialectică concretă a imaginilor. În felul acesta, dincolo de orice afirmaţii programatice, unitatea indisolubilă trup-suflet, materie-spirit se impune ca un dat genuin al sensibilităţii lui Donne.*

KARL AUGUST von PLATEN-HALLERMÜNDE *(1796—1835), aparţine celui de al doilea val al romantismului german. În 1824, ca şi Goethe, el are revelaţia Italiei, mărturisită îndeosebi în suita de sonete dedicate Veneţiei. Spirit complex, în care autorul lui „Faust" vedea un adevărat „geniu liric", Platen scrie balade, gazeluri, sonete, ode, satire, îmbibînd vibraţia emotivă cu ironia şi sarcasmul.*

STEFAN GEORGE *(1868—1933) era sortit comprehensiunii faţă de poezia franceză datorită originii sale îndepărtat lorene : pornit din simbolism, el introduce în cultura germană un lirism limpid şi rece, orientat spre esenţe, marcat de un anume aristocratism spiritual. Traducător pasionat (Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Swinburne, d'Annunzio etc.), el redescoperă cîţiva poeţi „uitaţi" ca Jean-Paul Richter, Hölderlin ş.a. „Prin el — spune Gundolf — verbul magic şi creator, bolnav de mult timp de vacuitate, şi-a regăsit forţa". Idealul său uman vizează o deificare a umanului şi o umanizare a divinului : Den Leib vergottet und den Gott verleibt.*

Altfel, un mare Prinţ rămîne-n lanţuri.
Deci, înapoi la trupuri, biet norod !
Numai aşa de dragoste ai parte.
Taina iubirii-n suflete dă rod,
Dar totuşi trupu-i poartă marea carte.
Dacă-un iubit, ca noi, va asculta
Acest cuvînt al unuia, sub astre,
Să fie-atent: puţin ne vom schimba
Cînd vom ajunge-n trupurile noastre.

AUGUST von PLATEN

Tristan

Cine a privit frumuseţea-n faţă
Pradă timpurie s-a dat morţii ;
Nimănui nu mai slujeşte-n viaţă ;
Totuşi se-nfioară-n faţa sorţii
Cine a privit frumuseţea-n faţă !

Veşnic bir de plînş va da iubirii ;
Căci nebunii doar mai speră, bieţii,
Să aline-acest alean al firii ;
Cel rănit de arcul frumuseţii
Veşnic bir de plînş va da iubirii !

Ah, ar vrea ca un izvor să secе,
Doar venin să bea din vînt şi ceaţă,
Iar din flori să guste moartea rece :
Cine a privit frumuseţea-n faţă
Ah, ar vrea ca un izvor să secе !

Veneţia

Lăsat-a ochiu-n urmă nalta mare
Şi templul lui Palladio iese-ndată
Cu scări prelungi, din unda înspumată
Ce ne-a adus la ţărm, ascultătoare.

Să mulţumim norocului, căci — iată
Laguna-n urmă parcă zboară-n zare ;
Gigantice coloane ard în soare
Şi Ponte dei Sospiri ni s-arată.

Un leu cu-aripi de bronz, cîndva mîndria
Veneţiei, îşi poartă azi trufia
Pe stîlpul lui măreţ, frînîndu-şi zborul.

Păşesc pe mal, nu fără de sfială ;
Piaţa San Marco străluceşte, goală ;
Voi cuteza s-o tulbur cu piciorul ?...

STEFAN GEORGE

* * *

Grădina mea n-are nevoie de soare
Şi vînt: mi-am sădit-o chiar eu alintînd
Un stol fără viaţă de mari zburătoare
Ce n-au cunoscut primăvara nicicînd.

Cărbune în trunchiuri: cărbune-n frunzare
Şi sumbră cîmpie din sumbre colini
Cu fructe nicicînd recoltate din zare
Sclipind precum lava-n dumbrava de pini.

Un licăr ca scrumul din peşteri ovale
Nimic nu trădează : nici noapte, nici zori
Şi arse parfumuri cu iz de migdale
Plutesc peste ierburi, seminţe şi flori.

O, cum să te nasc în asemenea-altar
— Aşa mă întreb, ros de gînduri, în şoapte,
Cînd aprige visuri pun grijii hotar —
Imensă şi neagră, tu — floare de noapte ?

Trei cîntece

Prostul din sat trei cîntece cunoaşte.
Ce se aud de cîte ori apare.
Întîiul — suflu din mormînt, de moaşte
Ce-n Domnul au aflat, murind, scăpare.

Al doilea are-n el virtuţi preasfinte :
Surori, tîrziu, în timp ce fusul zboară,
Şi fete mari n-au încetat să-l cînte
Demult, în calme procesiuni de seară.

Ameninţă — păcat şi răzbunare —
Al treilea : cu-un pumnal — tăria vastă,
Cu lacrimi multe — neamuri trădătoare,
Şi multe case vechi — cu-o stea nefastă.

Porta Nigra

De ce să vin pe lume-n anii voştri
Eu care am văzut în pompă Tibrul
Părtaş la faima Romei, sora sa,
Cînd ochi de foc holbaţi priveau coloane
De legiuni în zale ; în nisipul
Arenei Francii blonzi luptau cu leii ;
Trompeţi pe scări de marmură, şi zeul
August în purpură în car de aur !

Aici Mosela scaldă albe vile...
O, sărbătoare-a vinului, cînd toate-n
Vîrtejul orb de sunete-ameţesc !
Pleznind de viaţă fete poartă urne —
Abia cunosc aceste cioburi ; ceaţa
Linge ruini de-mpărăteşti palate;
În gropi zac profanate chipuri sfinte
Avînd alături vizuini barbare...
Doar poarta mea iubită stă, semeaţă !

Încă sfidînd din negrul voal al vremii
Prin sute de ferestre-şi scuipă scîrba
Peste-ale voastre jalnice colibe
(Mai bine-aţi dărîma insulta ei
Durabilă !), peste-ale voastre gloate :
Prinţi, popi şi sclavi cu toţii de-opotrivă,
Strigoi umflaţi cu ochii stinşi, femei
Mult prea venale chiar şi pentru-un sclav —
Cît preţuieşte toată larma voastră ?

Ce-a fost mai nobil — sîngele — s-a dus...
Noi umbrele, noi respirăm mai tare,
O, spectre vii ! băiatul Manlius rîde.
El n-ar fi fluturat măcar un sceptru
De-asupra voastră, el — cel plin de rîvnă
Într-o-ndeletnicire ruşinoasă
Al cărei nume vă-nspăimîntă — uns
Cu alifii persane, eu dădeam
Tîrcoale-n juru-acestei porţi noptoase
Şi preţul mi-l spuneam, cu o mîndrie
Romană, mercenarilor lui Cezar !

Prezentare şi traduceri de
ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

(Din volumul „Sunete fundamentale" în pregătire la E.L.U.).

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion